

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการ

จัดทำโดย พลอากาศเอก แอร์บูล สุทธิวรรณ
รหัส ๖๔๐๙๕๒

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๙
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

คำนำ

เอกสารวิชาการส่วนบุคคลของการอบรมหลักสูตร หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๙ ที่ผู้เขียนนำเสนอในครั้งนี้ เป็นหัวข้อ “หลักนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการ” ซึ่งจะอธิบายถึงบทบาทหน้าที่และสิทธิความเป็นคนไทย ทั้งหน้าที่ของปวงชนชาวไทย หน้าที่การรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ สิทธิในชีวิตและร่างกาย การไม่ถูกเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหน้าที่การรับใช้ชาติ ในบทบาทของการเป็นทหารกองประจำการหรือการเป็นทหารเกณฑ์ จะมีการอธิบายถึงรูปแบบการระดมชายไทยเพื่อเป็นทหารรับใช้ชาติ กรอบกระบวนการพัฒนาทหารกองประจำการ ประเด็นปัญหาบางประการเกี่ยวกับการเป็นทหารกองประจำการ มีการนำเสนอสาระสำคัญของหลักธรรมาภิบาล และหลักนิติธรรม กองทัพอากาศกับหลักนิติธรรมเพื่อการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการที่ดี ที่สำคัญมาก คือ เอกสารวิชาการนี้ต้องการนำเสนอสิทธิประโยชน์ของทหารกองประจำการ ทั้งในขณะดำรงบทบาทในการเป็นทหารกองประจำการ และภายหลังครบห้วงเวลาการปฏิบัติหน้าที่ทหารกองประจำการ ซึ่งผู้เขียนได้นำเสนอแนวทางการปฏิรูประดมการเสริมเกียรติศักดิ์ศรี และบำรุงขวัญ สร้างเสริมค่านิยมในความเป็นทหารกองประจำการให้เด่นชัดและมีคุณค่ามากขึ้นตามแนวทางการจัดตั้งสมาคมส่งเสริมเกียรติคุณของทหารเกณฑ์แห่งชาติ มีการจัดสรรระบบสวัสดิการต่าง ๆ อาทิ กองทุนสวัสดิการชีวิตทหารเกณฑ์ กองทุนสหกรณ์ออมทรัพย์และส่งเสริมวิชาชีพที่ดี มีกองทุนสวัสดิการรักษายาบาลฟรีตลอดชีพ กองทุนเงินบำนาญทหารเกณฑ์แห่งชาติ ตลอดจนกองทุนฌาปนกิจและเสริมหนุนการศึกษาบุตรทหารเกณฑ์ อันจะนำมาซึ่งความปิติยินดี และความภาคภูมิใจสูงสุดของทหารกองประจำการ

พลอากาศเอก แอร์บูล สุทธิวรรณ

รหัส ๖๔๐๙๕๒

สารบัญ

	หน้า
บทนำ	๑
บทบาทหน้าที่และสิทธิความเป็นคนไทย	๒
หน้าที่ของปวงชนชาวไทย	๒
หน้าที่ด้านการรักษาผลประโยชน์ชาติ	๓
สิทธิในชีวิตและร่างกาย	๓
การห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม	๔
ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์	๔
การระดมชายไทยเพื่อเป็นทหาร	๖
กรอบกระบวนการพัฒนาทหารกองประจำการ	๗
ประเด็นปัญหาทหารกองประจำการ	๘
ทหารกับการพัฒนาประเทศ	๑๐
กรอบระบบการสรรหาและพัฒนาทหารเกณฑ์	๑๕
หลักธรรมาภิบาล	๑๖
ความหมายของหลักนิติธรรม	๑๘
กรอบหลักธรรมาภิบาลกับหลักนิติธรรม	๓๐
กองทัพอากาศกับหลักนิติธรรมการปกครองบังคับบัญชาทหาร	๓๑
สิทธิประโยชน์ของทหารกองประจำการ	๓๖
พระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. ๒๕๕๘	๔๕
แนวทางเชิงนิติธรรมในการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการอย่างสร้างสรรค์	๔๖
การจัดตั้งสมาคมส่งเสริมเกียรติคุณของทหารเกณฑ์แห่งชาติ	๔๗
บทสรุป	๔๙

หลักนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการ

พลอากาศเอก แอร์บูล สุทธิวรรณ*

บทนำ

หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม และหลักความยุติธรรม คือ หลักแห่งความเป็นธรรมมาภิบาล เพื่อการปกครอง เพื่อการบริหารจัดการที่ดี อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์ประกอบการดำเนินงานที่ขับเคลื่อนองค์กรและหน่วยงานทุกแห่ง นำมาซึ่งความสุข ความดี ความสำเร็จ ของผู้เกี่ยวข้องทุกคน ทุกระดับ รวมถึงการใช้หลักนิติธรรมเพื่อการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการ

ผู้เขียนมีความเชื่อมั่นว่าทุกคน ทุกสังคมในประเทศไทยมีความปรารถนาดีต่อกัน ในการปฏิบัติหน้าที่ของความเป็นคนไทยตามรัฐธรรมนูญ ที่ทุกคนเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เคารพในสิทธิและเสรีภาพของความเป็นคนไทยด้วยกัน รวมถึงทุกคนพร้อมปฏิบัติหน้าที่รับใช้ชาติ รักษาผลประโยชน์แห่งชาติ การเคารพในสิทธิของชีวิตและร่างกายซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะหลักการดูแลปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการ หรือทหารเกณฑ์ของทุกเหล่าทัพ ที่ทางราชการได้คัดสรรชายไทยเข้ามารับใช้ชาติ ในบทบาทหน้าที่ของผู้มีเกียรติ มีความรับผิดชอบ มีความจงรักภักดีต่อสถาบันหลัก และกตัญญูต่อแผ่นดินเกิด ที่สังคมไทยให้การยกย่องว่าทหารกองประจำการเหล่านี้ คือ ผู้มีเกียรติแห่งชาติอย่างแท้จริงซึ่งผู้เขียนคาดหวังว่าทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการจัดการเพื่อการสร้างเสริมบำรุงเกียรติทหารกองประจำการ ทั้งในระดับนโยบายในการสร้างเสริมภาพลักษณ์ความเสียสละเพื่อชาติของทหารเกณฑ์ ทุกคนสร้างเสริมความมั่นใจในการใช้ชีวิตขณะรับใช้ชาติ ได้รับการดูแลสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมด้วยหลักนิติธรรมอยู่ตลอดเวลา ส่วนในระดับการดำเนินงานสร้างสรรค์ ที่ทหารกองประจำการทุกคน เมื่อปลดประจำการแล้ว ควรได้รับสิทธิประโยชน์อย่างต่อเนื่อง อาทิ มีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาสวัสดิการชีวิตของอดีตทหารเกณฑ์ มีกองทุนสหกรณ์ออมทรัพย์และส่งเสริมอาชีพ มีกองทุนสวัสดิการในการรักษาพยาบาลฟรีตลอดชีวิต มีกองทุนเงินบำนาญทหารเกณฑ์แห่งชาติ มีกองทุนฌาปนกิจเสริมเกียรติทหารเกณฑ์ และการมีกองทุนเสริมทุนการศึกษาบุตรทหารเกณฑ์อย่างเหมาะสม

* พลอากาศเอก แอร์บูล สุทธิวรรณ. เกิด ๖ มีนาคม ๒๕๐๔. โรงเรียนเตรียมทหาร รุ่นที่ ๒๑. โรงเรียนเสนาธิการทหารอากาศ รุ่นที่ ๔๐. วิทยาลัยการทัพอากาศ รุ่นที่ ๔๔. วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร รุ่นที่ ๕๗. นักบริหารการงบประมาณระดับสูง. นักบริหารยุทธศาสตร์การป้องกันและปราบปรามการทุจริตระดับสูง รุ่นที่ ๑๐. ผู้บังคับการกองบิน ๖. ผู้ช่วยทูตฝ่ายทหารอากาศ ไทย/สิงคโปร์. รองปลัดบัญชาทหารอากาศ. ปลัดบัญชาทหารอากาศ. ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษกองทัพอากาศ. ผู้บัญชาการทหารอากาศ.

เชื่อมั่นว่าความภาคภูมิใจของทหารกองประจำการหรือทหารเกณฑ์ เกิดจากการที่สังคมไทย ให้เกียรติ มีภาพนิทัศน์ที่ต่อชายไทยที่ได้มีโอกาสเข้ามารับใช้ชาติด้วยความมีเกียรติและศักดิ์ศรีที่หน่วยงาน เกี่ยวข้องจะได้มีการสร้างเสริมเพิ่มเติมทุนการพัฒนาในด้านคุณภาพชีวิต การปลูกฝังอุดมการณ์ความรักชาติ การสร้างเสริมเติมเต็มสวัสดิภาพและสวัสดิการทหารเกณฑ์ การเพิ่มทุนด้านการสร้างขวัญ บำรุงเกียรติทหารเกณฑ์ และเพิ่มทุนการให้โอกาสทางสังคมแก่ทหารเกณฑ์หลังปลดประจำการอย่างชัดเจน เป็นรูปธรรมมากขึ้น ภายใต้หลักธรรมาภิบาล การบริหาร การจัดการ การปกครอง การบังคับบัญชา และการดูแลคุณภาพชีวิตทหารกองประจำการด้วย "หลักนิติธรรม"

บทบาทหน้าที่และสิทธิความเป็นคนไทย

หน้าที่ของปวงชนชาวไทย

การรับใช้ชาติโดยการรับราชการทหารถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญและมีเกียรติที่ชายไทยทุกคนได้รับ ในการทำหน้าที่เป็นรัฐของชาติ ทำหน้าที่พิทักษ์รักษาเอกราชและความมั่นคง ป้องกันประเทศเมื่อเกิดภัย สงคราม และรักษาความสงบเรียบร้อยภายในชาติ เพื่อให้ประชาชนได้อยู่อย่างมีความสุข กินอิม นอนหลับอย่างไม่ต้องห่วงเกรงอันตรายใด ๆ ชายไทยที่ผ่านการฝึกแบบทหารจะเป็นผู้มีความเสียสละ มีระเบียบวินัย เชื่อฟังผู้บังคับบัญชา มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความสามัคคี และถูกฝึกให้มีชีวิตอยู่ในสังคม ได้โดยปกติสุข^๒

ดังนั้น ชายที่มีสัญชาติไทย อายุ ๑๘ ปี มีหน้าที่ต้องไปลงบัญชีทหารกองเกิน และเมื่อ อายุ ๒๑ ปี ต้องไปรับการตรวจเลือกเข้ารับราชการทหาร หรือที่เรียกว่า “การเกณฑ์ทหาร” แต่หากยังเป็นผู้ที่อยู่ในวัยเรียน ก็สามารถขอผ่อนผันได้จนกว่าจะสำเร็จการศึกษา หรือสามารถสมัครเข้าเป็น นักศึกษาวิชาทหาร เพื่อเป็นกองกำลังพลสำรองสำหรับเตรียมพร้อมรับใช้ชาติได้อีกทางหนึ่ง

นอกจากนี้แล้ว หน้าที่ของปวงชนชาวไทย^๓ ยังระบุไว้ในรัฐธรรมนูญให้บุคคลมีหน้าที่ ดังนี้

๑. พินิจรักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

๒. ป้องกันประเทศ พิทักษ์ รักษาเกียรติภูมิ ผลประโยชน์ของชาติ และสาธารณสมบัติ ของแผ่นดิน รวมทั้งให้ความร่วมมือในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย

^๒ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง : สิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ปวงชนชาวไทย. ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ ๑๐๑๒๐, พ.ศ. ๒๕๖๐. (หน้า ๒๓)

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐. หมวด ๑ มาตรา ๕.

๓. ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด
๔. เข้ารับการศึกษอบรมในการศึกษาภาคบังคับ
- ๕. รักรักษาการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ**
๖. เคารพและไม่ละเมิดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอื่น และไม่กระทำการใดที่อาจก่อให้เกิดความแตกแยกหรือเกลียดชังในสังคม
๗. ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง หรือลงประชามติอย่างอิสระ โดยคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมของประเทศเป็นสำคัญ
๘. ร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม
๙. เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ
๑๐. ไม่ร่วมมือหรือสนับสนุนการทุจริตและประพฤติมิชอบทุกรูปแบบ

หน้าที่ด้านการรักษาผลประโยชน์ชาติ

ในส่วนหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ด้านการรักษาผลประโยชน์ชาติ^๔ ระบุไว้ว่า หน้าที่ของปวงชนชาวไทยนอกจากจะต้องพิทักษ์รักษาสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ คนไทยทุกคนต้องป้องกันประเทศมิให้ใครผู้ใดมาทำร้ายหรือทำลายประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการทำลายจากสถานการณ์การเมืองจากระบบเศรษฐกิจ หรือจากปัญหาสังคม คนไทยทุกคนมีหน้าที่ต้องร่วมกันเสียสละทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม แก้ไขปัญหาของสังคมของประเทศชาติ ด้วยการร่วมแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนและชุมชน ร่วมคัดค้านตรวจสอบหากมีความไม่ถูกต้องเกิดขึ้นในสังคม ร่วมส่งเสริมสนับสนุนแนวทางดำเนินงานของรัฐที่มีประโยชน์ต่อสังคม ร่วมเสนอแนะและร่วมดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาของสังคมได้รับการแก้ไข

จึงถือเป็นหน้าที่ของปวงชนชาวไทยทุกคนที่จะต้องมียุติธรรมในการป้องกัน พิทักษ์ รักษา เกียรติภูมิ ผลประโยชน์ของชาติ และสาธารณสมบัติของแผ่นดินให้อยู่คู่คนไทยตลอดไป

สิทธิในชีวิตและร่างกาย

ส่วนสิทธิของความเป็นคนไทย มีสิทธิที่สำคัญ เช่น สิทธิในชีวิตและร่างกาย^๕ ที่ระบุว่า ชีวิตและเนื้อตัวร่างกายของใคร ใครก็ย่อมรักและหวงแหน รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญกับสิทธิและเสรีภาพในชีวิต

^๔ อ้างแล้ว (หน้า ๒๐)

^๕ อ้างแล้ว (หน้า ๗)

และร่างกายของบุคคล โดยห้ามมิให้มีการทรมาณ ทารุณกรรมหรือลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม การจับกุมคุมขังจะทำได้ต้องมีคำสั่งหรือหมายศาลหรือมีเหตุอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ เช่น เป็นการกระทำความผิดซึ่งหน้า หรือมีความพยายามกระทำความผิด มีอาวุธที่อาจใช้กระทำความผิด หรือทำผิดแล้วกำลังจะหลบหนี เป็นต้น

นอกจากนั้น ในการค้นตัวบุคคลหรือกระทำการใด อันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตหรือร่างกายในเรื่องอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น การบุกเข้าไปตรวจค้นในบ้านโดยอ้างว่าเข้าไปค้นหายาเสพติดหรือหาตัวคนร้าย หรือการตั้งด่านตรวจแล้วยึดกุญแจรถไว้ ก็ไม่สามารถกระทำได้โดยพลการ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ

การห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม

โดยมีสาระสำคัญเกี่ยวกับการห้ามเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม^๖ คือ สังคมประชาธิปไตยให้คุณค่ากับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และความเสมอภาคของบุคคล แต่ความเป็นจริงยังมีการให้คุณค่ากับคนในสังคมแตกต่างกัน เกิดการเลือกที่รักมักที่ชัง ลำเอียงเข้าข้างพวกเดียวกัน กลุ่มเดียวกัน และกีดกันรังเกียจ หรือดูถูกคนบางกลุ่มที่ด้อยกว่าหรือไม่ใช่พวกตน มีการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อคนเหล่านั้น

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

รัฐธรรมนูญให้ความสำคัญมากกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์^๗ โดยระบุไว้ว่า สังคมประชาธิปไตยเป็นสังคมของคนहु่ม่มาก มีความแตกต่างกันทั้งเพศ วัย ฐานะ การศึกษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมือง แต่ที่อยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุขเพราะต่างเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน ไม่มีใครมีความเป็นคนมากกว่าคนอื่น จึงไม่มีใครที่จะมีสิทธิไปดูหมิ่นเหยียดหยามกัน หรือกระทำต่อกันเสมือนไม่ใช่มนุษย์ให้รู้สึกด้อยคุณค่าหรือขาดความมั่นใจในตนเอง

รัฐธรรมนูญ ได้ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา ๔ ว่า "**ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล ย่อมได้รับความคุ้มครอง ปวงชนชาวไทย ย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญเสมอกัน**"

^๖ อ้างแล้ว (หน้า ๔)

^๗ สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง : สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ปวงชนชาวไทย. ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติฯ ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ, ๒๕๖๐. (หน้า ๑).

กล่าวได้ว่าคนไทยทุกคนในฐานะพลเมืองของประเทศ จึงมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศที่ต้องยึดถือและปฏิบัติตาม ดังนั้นบทบาทหน้าที่และสิทธิในความเป็นคนไทย จึงเป็นสิ่งสำคัญมากที่ทุกคนต้องมีความตระหนักและปฏิบัติหน้าที่เหล่านี้ด้วยความรับผิดชอบ จากข้อความข้างต้นสามารถสรุปความสำคัญเป็นแผนภาพ ดังนี้

แผนภาพ : จุดมุ่งเน้นการมีหน้าที่และสิทธิในความเป็นคนไทย ทุกคน ทุกสาขาอาชีพ
และแม้แต่ทหารกองประจำการ

การระดมชายไทยเพื่อเป็นทหาร

สังคมไทยมีแนวทางการปฏิบัติให้ได้มาซึ่งทหารเกณฑ์หรือทหารกองประจำการ เพื่อรับใช้ชาติ ตั้งแต่ในอดีต ทุกสังคมการเมืองคาดหวังจากสมาชิกในสังคมการเมืองของตนให้เสียสละทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อความอยู่รอดของสังคมการเมือง ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรทางรายได้ (ภาษี) หรือทรัพยากรบุคคล (แรงงาน) เป็นต้น และเมื่อสังคมต่าง ๆ ได้ทรัพยากรเหล่านั้น จะดำเนินการจัดสรรและใช้ทรัพยากร เพื่อจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการรักษาความสงบเรียบร้อย สงคราม หรือภัยพิบัติ ต่าง ๆ ดังนั้นสิ่งหนึ่งที่สังคมให้ความสำคัญตั้งแต่อดีต คือ เรื่องของการระดมทรัพยากรในสังคมมาใช้^๔

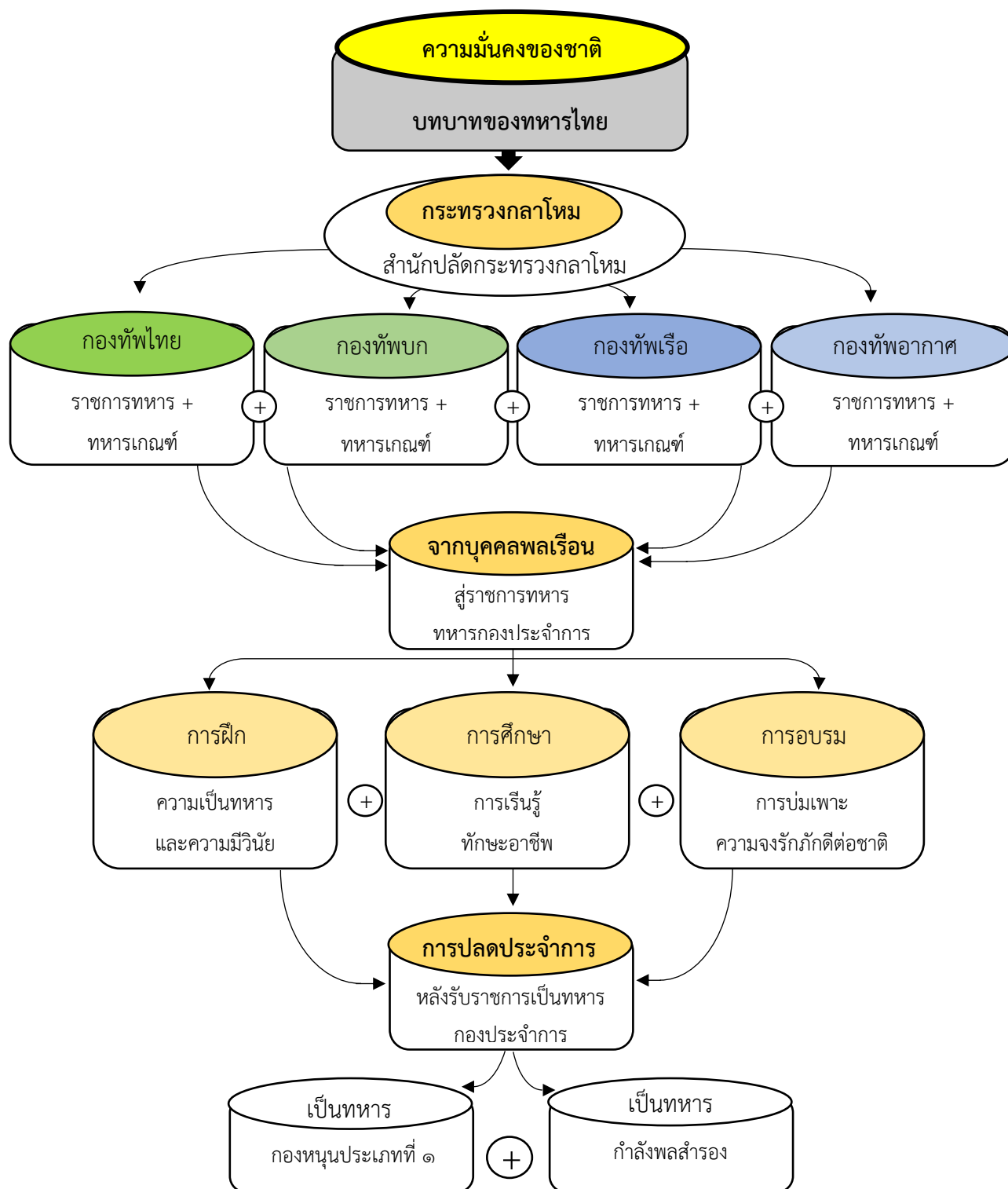
การเกณฑ์ทหารเป็นรูปแบบหนึ่งของการระดมทรัพยากรในสังคมขึ้นมาเพื่อปกป้องคุ้มครองสังคม การเมืองนั้น ๆ ซึ่งการเกณฑ์ทหารในประเทศต่าง ๆ มีรูปแบบที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับบริบทและปัจจัย เฉพาะของแต่ละประเทศ บางประเทศ เน้นการเกณฑ์ทหารที่มองที่ ความเท่าเทียมกันทั้งหมดทุกเพศสภาพ ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิง เมื่อมีอายุ ตามเกณฑ์จำเป็นต้องเป็นทหารรับใช้ ประเทศในหน่วยใดหน่วยหนึ่ง หรือบางประเทศเลือกเกณฑ์ทหาร เฉพาะเพศชายที่อายุถึงเกณฑ์ โดยไม่มีข้อยกเว้น หรือบางประเทศเปลี่ยน รูปแบบจากการบังคับเกณฑ์ทหาร

ไปสู่รูปแบบของระบบอาสาสมัครที่ตอบสนองด้วยสวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น แต่สำหรับประเทศไทยยังคงใช้ รูปแบบการเกณฑ์ทหารที่มีหลายรูปแบบทับซ้อนกันทั้งการเกณฑ์ทหารของเพศชายตามปกติเมื่อถึงเกณฑ์ อายุ และช่องทางการยกเว้นของการศึกษาวิชาทหาร

^๔ ธนัย เกตวงกต : ประวัติศาสตร์การเกณฑ์ทหารในสังคมไทย. มูลนิธิฟรีดริค เอแบร์ท, เขตราชเทวี กรุงเทพฯ, ๒๕๖๐. (บทนำ).

กรอบกระบวนการพัฒนาทหารกองประจำการ

แผนภาพ : กระบวนการเกณฑ์ทหารจนถึงปลดประจำการ

ประเด็นปัญหาทหารกองประจำการ

สฤกษ์ดี แผนสนธิ และคณะ (๒๕๖๓) ได้ทำการวิจัยเรื่องการพัฒนาพลทหารกองประจำการของกองทัพเพื่อความมั่นคงของชาติ ด้วยการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์เจาะลึก^๙ ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาที่ทำให้ประสิทธิภาพในการพัฒนากำลังพลลดลง ประกอบด้วย ความไม่เสมอภาคหรือความเหลื่อมล้ำต่อแนวทางการเกณฑ์ทหาร การฝึกทหารใหม่ การปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อทหารเกณฑ์ การละเมิดสิทธิมนุษยชน การนำพลทหารไปปรับใช้ส่วนตัว และการพัฒนาคุณภาพชีวิต องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพลทหารกองประจำการ ได้แก่ ระบบการเกณฑ์ทหาร การฝึกทหารใหม่ การปลูกฝังอุดมการณ์ทางทหาร และการศึกษาทางทหารเพื่อเพิ่มคุณวุฒิ การพัฒนาพลทหารกองประจำการเพื่อความมั่นคงของชาติ การพัฒนาสมรรถนะของกำลังพล ความทันสมัย ความโปร่งใส และความสอดคล้องกับภารกิจ นอกจากนี้ยังมีข้อค้นพบ คือ การคัดเลือกทหารอาสาเข้าเป็นพลทหารกองประจำการทำให้กองทัพเกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

ทหารกองประจำการถือเป็นกำลังพลหลักในกองทัพ พลทหารกองประจำการ หมายถึง ทหารเกณฑ์ หรือทหารที่สมัครเข้ากองประจำการ กฎหมายบังคับให้ต้องเป็นทหารที่ชั้นยศต่ำสุดในกองประจำการ มีหน้าที่รับคำสั่งจากผู้บังคับบัญชาแล้วปฏิบัติตามภารกิจให้สำเร็จ ดังนั้นทหารกองประจำการจึงเป็นบุคลากรที่สำคัญ และมีคุณค่ายิ่ง มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาและป้องกันประเทศให้เกิดความมั่นคงและสงบสุข เมื่อบุคคลที่ได้รับราชการเป็นทหารเกณฑ์ก็จะมีตำแหน่งเป็นพลทหาร โดยได้กำหนดวิธีคัดเลือกจากบรรดาชายไทยที่มีอายุครบกำหนดเข้ามารับราชการทหารประจำการ ด้วยวิธีการตรวจเลือก ซึ่งเป็นกรรมวิธีเพื่อสร้างความเป็นธรรมแก่ชายไทยทุกคน หากกองทัพมีความต้องการทหารกองประจำการจำนวนมากขึ้นเรื่อย ๆ แล้ว อัตราการตรวจเลือกก็มีจำนวนมากขึ้นเช่นกัน จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของประเทศด้วย โดยผลการศึกษานำไปปรับปรุงพัฒนาพลทหารกองประจำการของกองทัพบก การเกณฑ์ทหารหรือการรับสมัคร การฝึกศึกษา การสร้างขวัญและกำลังใจ การกำหนดเป็นมาตรการทางนโยบายในการทำงาน การปรับปรุง ชดเชยและบรรเทาความเดือดร้อนให้กับชายไทยเหล่านั้นได้หลังจากที่ไปสมัครเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการ หากความต้องการดังกล่าวนี้ไม่เป็นผลเสียทางด้านความมั่นคงแล้วนั้น ย่อมเป็นหน้าที่ของกองทัพที่จะต้องดำเนินการ

^๙ สฤกษ์ดี แผนสนธิ และคณะ : การพัฒนาพลทหารกองประจำการของกองทัพเพื่อความมั่นคงของชาติ. มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น, พ.ศ. ๒๕๖๓ : (บทคัดย่อ).

ซึ่งผลที่จะตามมา คือ ทำให้มีการสมัครใจเข้าเป็นทหารกองประจำการมากยิ่งขึ้น กองทัพจะได้บุคลากรที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และมีความพร้อมสูงสุด^{๑๐}

ในอดีตที่ผ่านมาทหารมีบทบาทสำคัญยิ่งในการปกป้องบ้านเมืองให้รอดพ้นจากการรุกรานของข้าศึก ปกป้องประชาธิปไตยในยุคที่คอมมิวนิสต์คุกคาม แต่ในปัจจุบันสถานการณ์โลกได้เปลี่ยนแปลงไป ภัยคุกคามด้านความมั่นคงมีขอบเขตที่กว้างขวางซับซ้อนมากขึ้น และมีความเชื่อมโยงกับบริบทโลกในมิติต่าง ๆ ที่หลากหลาย ทั้งมิติด้านเศรษฐกิจสังคม และการเมือง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศของโลก ดังนั้นการทำหน้าที่ของทหารจึงมีความจำเป็นที่ต้องเปลี่ยนแปลงและประยุกต์ใช้กรอบวิธีการคิดให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมภายใต้บริบทใหม่ด้านความมั่นคง และสอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงไป ทหารในปัจจุบันจะต้องเรียนรู้การเปลี่ยนแปลงและสามารถประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในการกำหนดภัยคุกคามต่อประเทศ การกำหนดจุดยืนและบทบาทของสถาบันทหารในสังคม ในการจัดเตรียมกำลังทหารให้เหมาะสมที่จะใช้ทั้งด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยของประเทศ การช่วยเหลือประชาชน รวมทั้งการรักษาสันติภาพระหว่างประเทศ^{๑๑}

การกำหนดหน้าที่ของทหารตามรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม กำหนดว่าหน้าที่หลักของทหาร คือ ปกป้อง ดำรงไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ประชาชนและประชาธิปไตย ให้อยู่กันได้อย่างมีความสุข มีความสามัคคี เป็นหนึ่งเดียว ไม่แตกแยก แต่ในยามที่บ้านเมืองสงบ ทหารก็ยังคงทำหน้าที่ในการพัฒนาประเทศ และช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับ ความลำบาก เดือดร้อน ซึ่งไม่ได้มีการกำหนดรูปแบบของการช่วยเหลือที่ตายตัว ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์ แต่สิ่งที่เหมือนกันในทุกสถานการณ์ คือ ต้องให้ความช่วยเหลือด้วยความรวดเร็ว เพื่อให้ผลกระทบที่เกิดจากการสูญเสียน้อยที่สุด ประชาชนต้องปลอดภัยมากที่สุด หากมองย้อนกลับไปจะพบว่าทหารมีบทบาทนี้มานานแล้ว แต่บทบาทดังกล่าวไม่ปรากฏให้สังคมรับรู้อย่างชัดเจนมากนัก การเข้าไปมีบทบาทร่วมโดยตรงของทหารทำให้การพัฒนาประเทศก่อให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น โดยทหารเข้าไปให้ความช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ห่างไกลความเจริญให้มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น เนื่องจากทหารเป็นหน่วยงานเดียวที่มีความพร้อมทั้งด้านกำลังพล และเครื่องมือในการเข้าไปช่วยเหลือประชาชน และพัฒนาประเทศ

^{๑๐} พงษ์สวัสดิ์ บัวศรี : การพัฒนาพลทหารกองประจำการของกองทัพบกเพื่อความมั่นคงของชาติ. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยา เชียงใหม่, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๐ (ตุลาคม ๒๕๖๓). (หน้าที่ ๓๐๓).

^{๑๑} พลโท ปริพัฒน์ ผลาสินธุ์ : เอกสารวิชาการส่วนบุคคล ; บทบาททหารในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ กับ ประชาธิปไตย. วิทยาลัยศาสตร์รัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๒.

บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐ ย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม^{๑๒}

เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่า ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ในหมวด ๓ มาตรา ๒๗ กำหนดให้บุคคลไม่ว่าจะเป็นพลเรือน ทหาร ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ย่อมมีความเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมกัน เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะตามที่กล่าวไว้ในวรรคห้า ซึ่งหากจะพิจารณาโดยรวมแล้วจะพบว่า ทหารเมื่อไม่ได้อยู่ในเวลาปฏิบัติงานหรืออยู่นอกเวลาราชการก็คือพลเรือนธรรมดา ที่จะต้องปฏิบัติตามกฎหมาย ภายใต้กรอบของกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายหลักภายใต้ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขอย่างเคร่งครัด เหนือประชาชนทุกคนเช่นกัน

ดังนั้น บทบาทของทหารภายใต้ระบอบประชาธิปไตย ในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องปรับเปลี่ยน เพื่อให้มีความเหมาะสมและทันกับสถานการณ์โลก ที่มีการเปลี่ยนแปลงแบบพลวัต บทบาทของทหารนอกจากจะปกป้องอธิปไตยและความมั่นคงของประเทศ การปรับบทบาทของทหารเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในยุคนี้อีกบทบาทหนึ่งก็คือ การพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ซึ่งที่ผ่านมาทหารก็ไม่เคยละเลยบทบาทนี้อยู่แล้ว เพียงแต่ปัจจุบันได้เพิ่มความสำคัญให้มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการปฏิบัติทางตรงหรือทางอ้อม โดยมีการบูรณาการร่วมกันในหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยให้ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนในด้านต่าง ๆ ทั้งเรื่องภัยพิบัติที่เกิดขึ้น รวมถึงการช่วยเหลือด้านการบรรเทาสาธารณภัย เพียงเพื่อให้ประชาชนได้มีความเป็นอยู่ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการนำยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี และนโยบายประเทศไทย ๔.๐ มาใช้เป็นแนวทาง

ทหารกับการพัฒนาประเทศ^{๑๓}

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๕ มาตรา ๕๒ ได้กำหนดไว้ชัดเจนว่า **กำลังทหารให้ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้วย** ดังนั้น การพัฒนาประเทศของกองทัพ จึงนับเป็นภารกิจที่สำคัญไม่แพ้ภารกิจป้องกันประเทศ ซึ่งสามารถกระทำได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยแบ่งออกเป็น

^{๑๒} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ หมวด ๓ มาตรา ๒๗.

^{๑๓} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๖๐ หมวด ๕ มาตรา ๕๒.

๑. ด้านการเมือง กองทัพได้จัดให้มีการเสริมสร้างระบบประชาธิปไตย โดยให้ความรู้ความเข้าใจ และสนับสนุนกำลังพลให้ไปใช้สิทธิทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง โดยเปิดโอกาสให้พรรคการเมืองสามารถใช้พื้นที่ และสื่อของกองทัพ ประชาสัมพันธ์อุดมการณ์ของพรรคการเมืองได้อย่างเท่าเทียมกัน

๒. ด้านสังคมและจิตวิทยา มีการดำเนินกิจกรรมด้านนี้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมส่งเสริมสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และกิจกรรมสาธารณะประโยชน์ทางสังคม บทบาทที่ชัดเจนของกองทัพ คือ การรวมพลังของสังคมที่แสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เป็นประจำ อีกทั้งยังมีการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน โดยจัดกิจกรรมในลักษณะของการให้ความช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ระหว่างส่วนราชการภาคเอกชน กับประชาชนทั่วไป

๓. ด้านการช่วยเหลือประชาชนที่ประสบสาธารณภัย กองทัพได้ทำการช่วยเหลือประชาชนในภาวะที่เกิดภัยพิบัติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นน้ำท่วม ภัยแล้ง ไฟป่า หรืออุทกภัย โดยการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบในรูปของ " ศูนย์บรรเทาสาธารณภัยกระทรวงกลาโหม" และศูนย์บรรเทาสาธารณภัยของแต่ละเหล่าทัพ

๔. ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ นโยบายหลักของภารกิจด้านนี้ คือ การสนับสนุนโครงการพระราชดำริทุกโครงการ โดยเฉพาะตามแนวชายแดนในเขตที่หน่วยราชการอื่นเข้าไปไม่ถึง หน่วยทหารจึงได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือ ปกป้อง ค้ำครอง แก่ราษฎรในชนบทห่างไกลความเจริญ อันเป็นการสนองต่อพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙ ที่ทรงห่วงใยราษฎร และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานโครงการพระราชดำริให้ดำเนินการในพื้นที่เหล่านั้น โดยมีพระบรมราชวินิจฉัยว่า **"ถ้ามีการบุกกรุกเข้ามาด้วยอาวุธเราต้องรบ ถ้ารุกเข้ามาด้วยการแทรกซึม**

เราต้องทำให้บ้านเมืองมั่นคง ด้วยการพัฒนาให้ประชาชนทั่วไปอยู่ดี กินดี มีความมั่นคง" และด้วยความเข้าพระทัยในงานของทหารอย่างลึกซึ้ง จึงมีพระราชดำรัสให้สังคมเข้าใจอย่างชัดเจนถึงภาระหน้าที่อันแท้จริงของทหารว่า **"อันความมั่นคงของชาตินั้นมิใช่ก่อกำเนิดหรือกำเนิดขึ้นได้ด้วยพลังทางการทหารในการ**

ป้องกันประเทศเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการที่จะต้องสร้างสรรค์ให้พี่น้องประชาชน มีความอยู่ดี กินดี มีความสุขสมบูรณ์ เค้่าจึงจะเกิดความรักแผ่นดินนี้ และนั่นคือความมั่นคงที่แท้จริงและถาวร”

ดังนั้นทหารจึงมีภารกิจที่สำคัญในการพัฒนาประเทศตามรัฐธรรมนูญ โดยทหารมีวินัยเป็นหลักสากลของการปกครองทหารจะใช้วิธีการเช่นเดียวกับการปกครองพลเรือนไม่ได้ เนื่องจากทหารเป็นผู้ถืออาวุธ จึงจำเป็นต้องอยู่ในระเบียบวินัยที่เข้มงวดยิ่งกว่าพลเรือน เพราะหากทหารไร้ซึ่งระเบียบวินัยก็อาจนำอาวุธร้ายแรงดังกล่าวมาสร้างความวุ่นวายในสังคมให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ประชาชนได้ ดังเช่นเหตุที่ จว.นครราชสีมา ที่ผ่านมา ดังนั้นระบบการบังคับบัญชาและวินัยของทหารจึงต้องเข้มงวดและเด็ดขาด ความผิดวินัยบางอย่างของพลเรือนอาจเป็นเรื่องเล็กน้อย แต่ทางทหารถือเป็นเรื่องร้ายแรง ต้องถูกลงโทษ เช่นเดียวกับความผิดทางอาญาของบ้านเมืองทั่วไป เพื่อมิให้เป็นเยี่ยงอย่าง เช่น การขัดคำสั่งของผู้บังคับบัญชา หรือการหนีราชการ เป็นต้น จึงจำเป็นที่จะต้องมิให้วินัยทหารให้อำนาจผู้บังคับบัญชาลงโทษ

ทหารที่กระทำผิดวินัยได้ แต่ถึงแม้จะมีความจำเป็นอย่างไรก็ยวดเพียงใดในการปกครองบังคับบัญชาทหาร ก็มิได้ให้อำนาจผู้บังคับบัญชาทหารที่จะสั่งลงโทษ ลงทัณฑ์ทหารได้ตามอำเภอใจแต่อย่างใด แต่จะมีกรอบและหลักเกณฑ์ที่ว่าด้วยวินัยทหารเป็นหลักในการปกครองบังคับบัญชาทหาร ซึ่งได้แก่ **พระราชบัญญัติว่าด้วย**

วินัยทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๖ หมายความว่าด้วยวินัยทหารนี้มีระบบการควบคุม กำกับ ตรวจสอบ และ ถ่วงดุล เช่น มาตรา ๖ ผู้บังคับบัญชามีหน้าที่จัดการระวางรักษาวินัยทหารที่ตนเป็นผู้บังคับบัญชาอยู่นั้น โดยกวัดขั้น, มาตรา ๗ ทหารผู้ใดกระทำผิดต่อวินัยทหารจักต้องรับทัณฑ์ตามวิธีที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย มาตรา ๙ วรรคท้าย และนอกจากทัณฑ์ที่กล่าวไว้ ห้ามมิให้คิดทัณฑ์ขึ้นใหม่ หรือใช้วิธีลงทัณฑ์อย่างอื่นเป็นอันขาด, มาตรา ๑๓ ก่อนที่ผู้มีอำนาจลงทัณฑ์จะลงทัณฑ์ครั้งคราวใดก็ดี ให้พิจารณาให้ถ่วงถ่วงแน่นอนว่าผู้ที่จะต้องรับทัณฑ์นั้นมีความผิดจริงแล้วจึงสั่งลงทัณฑ์นั้น ต้องระวางอย่าให้เป็นการลงทัณฑ์ไปโดยทุจริตหรือลงทัณฑ์แก่ผู้ที่ไม่มีความผิดโดยชัดเจนนั้นเป็นอันขาด เมื่อพิจารณาความผิดละเอียดแล้วต้องชี้แจงให้ผู้กระทำผิดนั้นทราบว่าการกระทำผิดในข้อใด เพราะเหตุใดแล้วจึงลงทัณฑ์, มาตรา ๒๑ ในการที่จะรักษาวินัยทหารให้เป็นระเบียบเรียบร้อยอยู่เสมอย่อมเป็นการจำเป็นที่ผู้บังคับบัญชาจักต้องมีอำนาจในการบังคับบัญชาหรือลงทัณฑ์อยู่เองเป็นธรรมดา แต่ผู้บังคับบัญชาบางคนอาจใช้อำนาจตามอำเภอใจในทางที่ผิดอยู่ติธรรม ซึ่งให้ผู้ได้บังคับบัญชามีโอกาสร้องทุกข์ได้ และมาตรา ๒๙ ถ้าผู้บังคับบัญชาได้รับเรื่องร้องทุกข์

เมื่อใดต้องรีบไต่สวน และจัดการแก้ไขความเดือดร้อน หรือชี้แจงให้ผู้ยื่นคำร้องทุกข์เข้าใจ จะเพิกเฉยเสียไม่ได้เป็นอันขาด หากผู้บังคับบัญชาได้เพิกเฉยนับว่ากระทำผิดต่อวินัยทหารจากที่กล่าวมา **จะเห็นได้ว่าการปกครองบังคับบัญชาทหารนั้น ใช้หลักนิติธรรม หรือหลักการปกครองด้วยความถูกต้องเป็นธรรม โดยกฎหมายเช่นกัน** ดังนั้นหลักนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหาร หรือหลักการปกครองด้วยความถูกต้องเป็นธรรมโดยชอบด้วยกฎหมาย สำหรับการปกครองบังคับบัญชานั้นเอง หากเป็นดังที่กล่าวนี้แล้วก็หมายถึงว่า หลักนิติรัฐ นิติธรรม เกิดขึ้นในกองทัพอย่างแท้จริง ประโยชน์ก็จะเกิดขึ้นกับประเทศชาติ บ้านเมืองในเชิงกฎหมายมากมายมหาศาล ดังนั้นกองทัพจำเป็นต้องสร้างหรือสานต่อให้การปฏิบัติภารกิจและในทุกครั้งของการปกครองบังคับบัญชาภายใต้กรอบกฎหมาย และหลักการในรัฐธรรมนูญที่ระบุนโยบายแห่งรัฐโดยถือว่าเป็น **"หน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ"** เป็นการปกครองบังคับบัญชา และการจัดการอำนาจอย่างชอบธรรมภายใต้การปฏิบัติติดตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ และตาม **"หลักนิติธรรม"**^{๑๔}

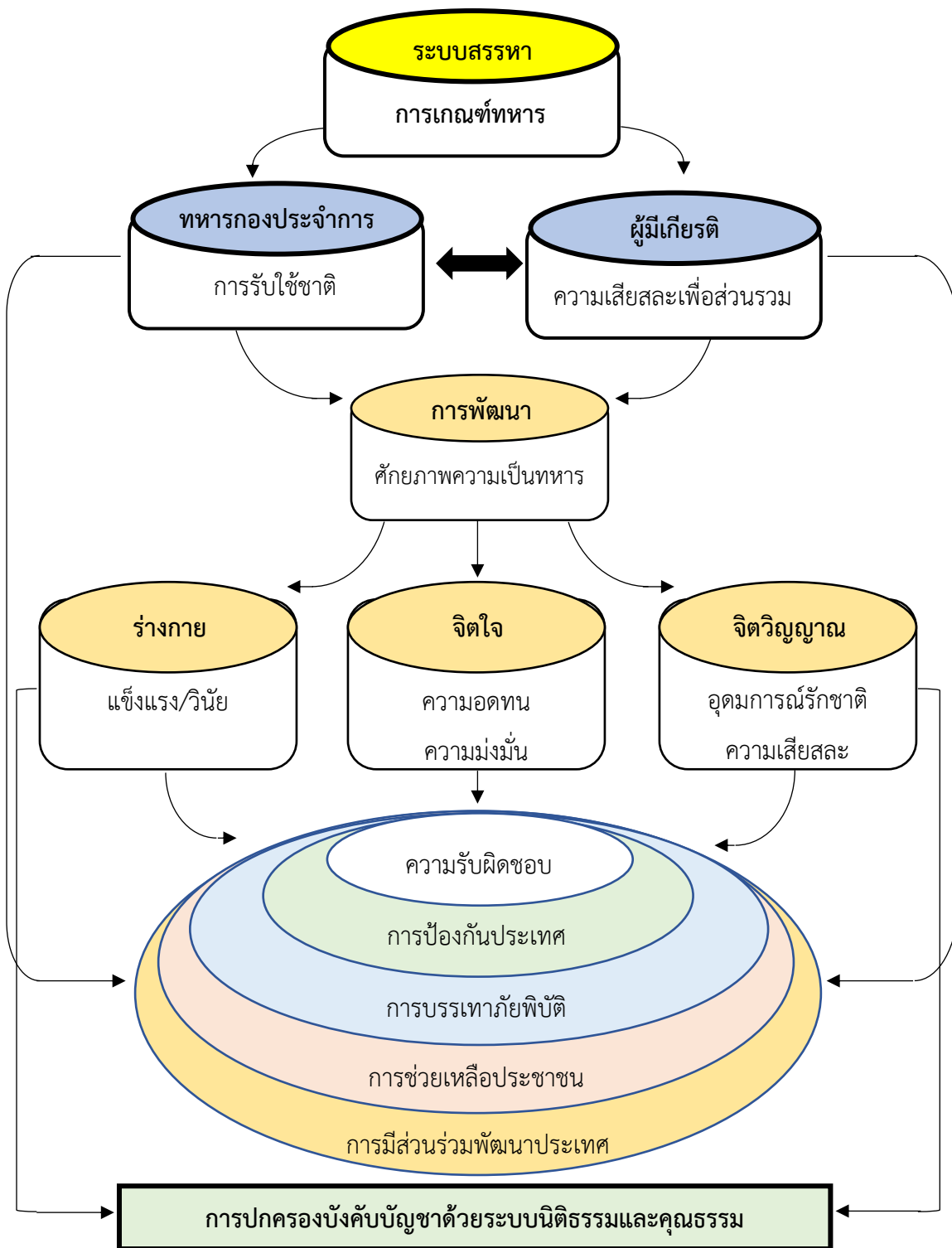
กล่าวได้ว่า สังคมไทยได้มีกระบวนการสรรหา และได้มาซึ่งผู้เสียสละชายไทย เข้ามารับใช้ชาติ ในบทบาทของพลทหาร หรือทหารเกณฑ์ ผู้มีเกียรติและมีโอกาสได้ตอบแทนบุญคุณของชาติ โดยกระทรวงกลาโหม และทุกเหล่าทัพมีกระบวนการให้การฝึก การศึกษา และอบรมบ่มเพาะ จากบุคคล

^{๑๔} พลอากาศโท ธนศักดิ์ เมตะนันท์ : เอกสารวิชาการส่วนบุคคล ; หลักนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหาร. วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๓.

พลเรือนเป็นชายหนุ่มให้มีวุฒิภาวะ ทักษะ และความพร้อมเป็นทหารของชาติ ที่มีทั้งสมรรถนะทางกาย และจิตใจที่เข้มแข็ง อดทน มีวินัย ในการปฏิบัติหน้าที่ และมีความรับผิดชอบเพื่อส่วนรวม ทั้งการทำหน้าที่ทหารป้องกันประเทศ งานด้านความมั่นคง รวมถึงการแก้ไขปัญหาของชาติ การบรรเทาภัยพิบัติของประเทศชาติและประชาชน รวมทั้งบทบาทในการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ อีกมากมาย ดังนั้น การปกครองบังคับบัญชาทหารที่เข้ามาในระบบงานของกองทัพไทย ซึ่งต้องมีแบบแผนการดำเนินงาน ที่ถูกต้อง เหมาะสม โดยเฉพาะแนวทางเชิงนิติธรรม เพื่อการปกครองและดูแลทหารเกณฑ์ทุกเหล่าทัพ

กรอบระบบการสรรหาและพัฒนาทหารเกณฑ์

แผนภาพ : ระบบการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการด้วยหลักนิติธรรม

หลักธรรมาภิบาล^{๑๔}

ปัจจุบันทุกองค์กรไม่ว่าจะเป็นภาครัฐหรือเอกชนต่างตระหนักถึงความมีคุณธรรม ความโปร่งใสในการบริหารจัดการด้วยกันทั้งสิ้น นอกเหนือจากการทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามภารกิจขององค์กรภายใต้กฎหมาย กฎ ระเบียบ ตามแต่ละองค์กรกำหนดไว้แล้ว ยังต้องให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าว โดยเฉพาะบุคลากรในองค์กรที่ต้องเป็นคนเก่งและคนดีควบคู่กันไป ทำให้องค์กรไม่อาจหลีกเลี่ยงหรือละเลยเพิกเฉยในเรื่องหลักธรรมาภิบาลภายในองค์กรได้ ซึ่งหลักธรรมาภิบาลนั้น (Good Governance) เป็นแนวคิดของธนาคารโลก (World Bank) ที่นำมาใช้ในการกำหนดนโยบาย การให้กู้เงินกับประเทศในซีกโลกใต้ ตั้งแต่ช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ เพื่อแก้ปัญหาเรื่องการไร้ประสิทธิภาพและการทุจริตคอร์ปชั่นของรัฐบาล ซึ่งประเทศไทยได้ยกเรื่องการทุจริตคอร์ปชั่นขึ้นเป็นวาระแห่งชาติ แสดงถึงการให้ความสำคัญในเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างยิ่ง และได้มีการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในประเทศด้วยเช่นกัน หากพิจารณาถลกลงไปในบริบทของกฎหมายจะเห็นได้ว่า มีการระบุเรื่องหลักธรรมาภิบาลไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ที่บัญญัติหลักนิติธรรมไว้อย่างชัดเจนในการปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม เน้นความสำคัญอยู่ที่การปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งการปฏิบัติหน้าที่ หมายถึง การใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่กระทำการกิจต่าง ๆ ตามอำนาจหน้าที่ ไม่เกินอำนาจ ไม่บกพร่องในอำนาจ และไม่เบียดเบียนจากอำนาจตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย โดยเฉพาะบทบาทของผู้บริหารองค์กรในทุกระดับ รวมถึงระดับปฏิบัติการในองค์กรก็เช่นกัน

องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล ดังนี้

๑. หลักนิติธรรม คือ การตรากฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ และกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม กล่าวโดยสรุป คือ สถาปนาการปกครองภายใต้กฎหมาย มีใช้การกระทำตามอำเภอใจหรืออำนาจบุคคล

๒. หลักคุณธรรม คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมถือปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความอดทน ขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย

^{๑๔} พลอากาศโท ขวรัตน์ มารุ่งเรือง : เอกสารวิชาการส่วนบุคคล ; หลักนิติธรรมกับการบริหารกำลังพลกองทัพอากาศ, วิทยาลัย
ศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๙.

๓. หลักความโปร่งใส คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ โดยการปรับปรุงระบบและกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และช่วยให้การทำงานของภาครัฐและภาคเอกชน ปลอดภัยจากการทุจริตคอร์รัปชัน

๔. หลักความมีส่วนร่วม คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ และจัดการผูกขาด ทั้งโดยภาครัฐหรือโดยภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน

๕. หลักความรับผิดชอบ คือ การที่ผู้บริหารตลอดจนข้าราชการทุกหมู่เหล่า ทั้งฝ่ายการเมืองและข้าราชการประจำ ต่างต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างสุดความสามารถ โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการ เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่ และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันท่วงที

๖. หลักความคุ้มค่า คือ การที่ผู้บริหารต้องตระหนักว่าหน่วยงานมีทรัพยากรค่อนข้างจำกัด ดังนั้นในการบริหารจัดการจึงจำเป็นต้องยึดหลักความประหยัดและความคุ้มค่า ซึ่งจำเป็นจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายไปที่ผู้รับบริการหรือประชาชนโดยส่วนรวม

หลักธรรมาภิบาล จึงหมายถึง การบัญญัติกฎหมาย การใช้ การตีความกฎหมาย การใช้กฎหมาย กฎข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคมและสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับต่าง ๆ เหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย ไม่ใช่ตามใจชอบ เป็นการปกครองภายใต้กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ ให้บังเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพและมีความชอบธรรมทั้งฝ่ายผู้บริหารและบุคคลที่เข้ามาใช้บริการ โดยกำหนดหลักการพิจารณาหลักนิติธรรม ๓ ประการ คือ

๑. มีกฎที่จำเป็นรองรับโดยไม่ให้กฎหมายทำลายกฎหมายเสียเอง
๒. มีการบังคับใช้ได้
๓. ผลการใช้กฎหมายมีความถูกต้องโดยไม่ให้สนองเป้าหมายของผู้ถือและใช้กฎหมายเสียเองให้เหนือกว่าเป้าหมายของกฎหมายได้

จะเห็นได้ว่า การใช้หลักธรรมาภิบาลในระดับประเทศแล้ว ยังต้องนำมาใช้ในทุกองค์กร นอกจากนี้ จะเน้นถึงการบริหารหรือการทำงานให้ประสบผลสำเร็จภายใต้ความคุ้มค่าของการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วมด้วย ยังต้องอาศัยความรับผิดชอบดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนประสบผลสำเร็จ รวมถึงการยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมตามหลักคุณธรรมและนิติธรรม นั่นคือการเป็นองค์กรที่ดำเนินการอย่างถูกต้องและใสสะอาด

หลักนิติธรรมเป็นองค์ประกอบหนึ่งในหลักธรรมาภิบาลและสามารถนำมาใช้ในการบริหารและปฏิบัติภายในองค์กรได้ทั้งระดับบริหารและระดับปฏิบัติการ กล่าวคือทุกคนในองค์กรต่างต้องตระหนักถึงหลักธรรมาภิบาล หลักนิติธรรม หลักนิติรัฐ และรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง

ความหมาย ประวัติความเป็นมา และพัฒนาการของหลักนิติธรรม^{๑๖}

ยุคกรีก ปราชญ์ผู้โด่งดังของยุคกรีก คือ เพลโต (Plato 429-348 B.C.) ได้เสนอว่าวิธีการปกครองบ้านเมืองที่ดี คือ การปกครองโดยคนดีมีคุณธรรมในแบบกษัตริย์นักปราชญ์ หรือ Philosopher King แต่ เพลโต ก็ไม่สามารถหาคนแบบนั้นพบ จึงเปลี่ยนมาให้ความสำคัญกับระบบกฎหมายแทนโดยเน้นว่ากฎหมายเป็นสิ่งสำคัญสูงสุดที่ทุกคนในสังคมต้องปฏิบัติตาม ต่อมาอริสโตเติล (Aristotle 348-322 B.C.) ลูกศิษย์ของ เพลโต ก็ได้เน้นย้ำแนวคิดในเรื่องกฎหมายนี้ว่า การปกครองโดยกฎหมายเป็นสิ่งที่ดีกว่าการปกครองโดยคนหนึ่งคนใด (...The rule of law, ...is preferable to that of any individual)

ยุคโรมัน มีอารยธรรมด้านกฎหมายที่สำคัญ คือ หลักการที่ว่าอิสระชนย่อมเท่าเทียมกันโดยกฎหมาย หรือ "All free men are equal before the law" ซึ่งแม้ความเท่าเทียมอย่างจำกัดใช้เฉพาะอิสระชน เพราะยุคนั้นยังมีระบบทาสก็ตาม แต่แนวคิดเรื่องความเท่าเทียมกันทางกฎหมายได้เริ่มขึ้นแล้ว

มหากฎบัตร (Magna Carta) : ที่ประเทศอังกฤษ ยุคต้นศตวรรษที่ ๑๓ ในสมัยของพระเจ้าจอห์นที่ ๑ (King John the 1st A.D.1215) ได้มอบ มหากฎบัตร หรือ แมกกา คาร์ตา (Magna Carta) เพื่อเป็นการบรรเทาปัญหาความไม่พอใจของเหล่าขุนนาง ที่ต่อต้านการปกครองของพระองค์ สาธารณชนสำคัญของแมกกา คาร์ตา คือ มีการจำกัดพระราชอำนาจของกษัตริย์ลง และให้สิทธิแก่ประชาชนเพิ่มขึ้น ประเทศอังกฤษแม้จะใช้รัฐธรรมนูญแบบจารีตประเพณี คือ ไม่มีการบันทึกไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร แต่มหากฎบัตรนี้ จัดได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกของอังกฤษ ที่มีบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และเป็นรากฐานของการพัฒนาหลักนิติธรรมในอังกฤษและต่อมาในอีกหลายประเทศทั่วโลก

^{๑๖} นภาจรี จิวะนนทประวัติ : เอกสารวิชาการส่วนบุคคล ; หลักนิติธรรมกับการรัฐประหาร. วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๗.

ความหมายของหลักนิติธรรม^{๑๗}

หลักนิติธรรมถือกำเนิดจากกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๖ ต่อมาใน ค.ศ. ๑๘๘๕ ศาสตราจารย์ เอ.วี.โคซีย์ (A.V. Dicey) ได้ให้ความหมายที่ชัดเจนของหลักนิติธรรม ไว้ ๓ ประการ คือ

๑. ความสูงสุดของกฎหมาย

บุคคลจะต้องถูกลงโทษก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นทำผิดกฎหมาย ซึ่งกฎหมายนั้นจะต้องถูกตราขึ้นก่อนการกระทำผิด โดยผู้กระทำผิดจะต้องถูกฟ้องร้องให้ศาลยุติธรรมมาเป็นผู้พิพากษา

๒. ความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย

บุคคลทุกคนภายในประเทศย่อมเสมอภาคกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมียศถาบรรดาศักดิ์ เป็นนักการเมืองชั้นสูง เป็นข้าราชการ นักธุรกิจ หรือประชาชนทั่วไป หากกระทำความผิดจะต้องถูกพิจารณาและลงโทษภายใต้กฎหมายเดียวกัน โดยมาตรฐานเดียวกัน

๓. ความมีสิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์

บุคคลทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพตามขอบเขตของกฎหมายและจารีตประเพณีของสังคม มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือการประชุมหารือกัน รวมทั้งมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

หลักนิติธรรม ถือว่าเป็นเสาหลักและเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่จะส่งเสริมสนับสนุนการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชาติ องค์กรที่เกี่ยวข้องได้พยายามที่จะนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการแก้ไขปัญหาของชาติอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปีพุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๗๘ (๔) ในการพัฒนาระบบงานภาครัฐ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ คุณธรรม และจริยธรรมของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ควบคู่ไปกับการปรับปรุงรูปแบบและวิธีการทำงาน เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดินเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐใช้หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี เป็นแนวทางในการปฏิบัติราชการ ซึ่งจะพบว่า ได้มีการนำหลักนิติธรรมมาเป็นหลักการอันหนึ่งที่สำคัญในการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยมีเป้าหมายว่าถ้าหน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ทุกคนปฏิบัติตาม

^{๑๗} ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ประสพสุข บุญเดช. การบรรยาย "หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยฝ่ายนิติบัญญัติ". สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ๒๑ มีนาคม ๒๕๕๖.

กฎหมายและระเบียบข้อบังคับอย่างเคร่งครัด โดยคำนึงถึงความเป็นธรรมตามกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมาย ก็จะทำให้กิจการบ้านเมืองมีการพัฒนาเจริญก้าวหน้าและสังคมอยู่อย่างสงบสุข^{๑๘}

ถึงแม้ว่าจะมีการบัญญัติคำว่า “หลักนิติธรรม” ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาแล้วหลายฉบับ แต่ก็ยังไม่มีข้อกำหนดรายละเอียดหรือแนวทางการปฏิบัติของหลักนิติธรรมที่ชัดเจนตามบริบทของสังคมประเทศไทย ในขณะเดียวกันผู้บริหารประเทศ นักการเมือง และภาคส่วนต่าง ๆ ก็มีการกล่าวอ้างถึงหลักนิติธรรมกันอย่างแพร่หลาย ในขณะที่สภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงตลอดจนยังมีปัญหาที่สำคัญอีกหลายอย่างที่ต้องเร่งแก้ไข เช่น ปัญหาการบริหารบ้านเมืองอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม ผลกระทบที่เกิดจากการสื่อสารที่เป็นไปอย่างรวดเร็วตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นต้น จากประเด็นดังกล่าวจึงทำให้เกิดแนวความคิดที่แตกต่างกันของประชาชนภายในชาติต่อเหตุการณ์ที่ต้องใช้หลักกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมมาพิจารณา ซึ่งผลการพิจารณาในบางเหตุการณ์ยังไม่สามารถสร้างการยอมรับให้กับประชาชนในภาพรวมได้ และได้กลายเป็นจุดเริ่มต้นของความแตกแยกทางความคิดของประชาชนในชาติ จนขยายวงกว้างออกไปในทิศทางที่มีความรุนแรงมากขึ้น

ความหมายและความเป็นมาของหลักนิติธรรม^{๑๙}

ความหมายของหลักนิติธรรม ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒ ให้ความหมายว่า "หลักพื้นฐานกฎหมาย" คำว่า หลักนิติธรรม นักกฎหมายส่วนใหญ่เชื่อว่าจะมีความหมายตรงกับภาษาอังกฤษว่า "The Rule of Law" ซึ่งมีแนวคิดมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ เน้นไปในหลักการปกครองประเทศด้วยความถูกต้องเป็นธรรมโดยกฎหมาย คือ ทุกคนต้องอยู่ภายใต้กฎหมาย เพราะคำว่า Rule นั้น สามารถแปลได้ว่า "การปกครอง" หรือแปลว่า "กฎกติกา" ก็ได้ ฉะนั้นในความคิดของนักปกครองสมัยกลางในยุโรปก็จะให้ความหมายไปในหลักการปกครองที่ดี ก็คือการปกครองด้วยกฎหมาย ไม่ใช่ปกครองโดยคน (Rule by Law, not by Man) และหมายถึง หลักการที่เป็นกฎกติกาของกฎหมายที่ผู้บัญญัติกฎหมายจะต้องยึดถือและปฏิบัติตาม

คำว่า The Rule of Law นี้ Dictionary ของ Black's Law ได้ให้ความหมายไว้ว่า A Substantive Legal Principle ซึ่งหมายถึง หลักกฎหมายที่มีความสำคัญยิ่ง แล้วหลักกฎหมายอะไร

^{๑๘} พลอากาศโท สุทธิพันธุ์ ต่ายทอง : เอกสารวิชาการส่วนบุคคล ; หลักนิติธรรมกับการเปลี่ยนแปลงและปัญหาของสังคมไทย. วิทยาลัย ศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๒.

^{๑๙} ศาสตราจารย์ (พิเศษ) จรัญ ภักดีธนากุล. เอกสารประกอบการบรรยายหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑, วิทยาลัย ศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๖, หน้า ๓๒.

ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง คำตอบน่าจะเป็นหลักความเป็นธรรมตามกฎหมายอาญาได้หลายประการ เช่น บุคคลจะถูกลงโทษโดยไม่มีกฎหมายไม่ได้ หลักความเสมอภาคกันตามกฎหมาย หลักการสันนิษฐานว่าทุกคนบริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิด เป็นต้น

"หลักนิติธรรม"^{๒๐} หรือ "The Rule of Law" เป็นหลักการปกครองด้วยความถูกต้องเป็นธรรม โดยกฎหมาย สำหรับการปกครองบังคับบัญชาทหารนั้น ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม นอกจากนี้ การกระทำของทหารยังต้องไม่กระทำผิดต่อหน้าที่ราชการ ทั้งความประพฤติและการปฏิบัติที่เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ที่ต้องเป็นคนซื่อสัตย์ สุจริต มีความยุติธรรม เทียงธรรม ดำรงไว้ซึ่งผลประโยชน์ของส่วนรวม และมีทัศนคติที่ดี มีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานขององค์กร เป็นที่เชื่อถือ ยอมรับการปกครองบังคับบัญชา ตามแนวทางของหลักการแบ่งแยกอำนาจ Check and Balance หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักในความเสมอภาค ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองในการใช้กฎหมายของฝ่ายทหาร หลักการไม่เลือกปฏิบัติ หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา หลักความแน่นอนของกฎหมายและกฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง หลักความจำเป็นและพอสมควรแก่เหตุเป็นหลักที่ทางทหารใช้ในการใช้กำลัง หลักความอิสระของตุลาการ หลักไม่มีความผิดไม่มีโทษหากไม่มีกฎหมาย ดังนั้นหลักนิติธรรมในกองทัพไทยจำเป็นต้องสร้างและสานต่อก่อให้เกิดขึ้นในทุกกิจการ และทุกกิจกรรมของการทำภารกิจและในทุกกระบวนการของการปกครองบังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาทหารและเจ้าหน้าที่ทหารต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชาติ และความผาสุกของประชาชน เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง วินัย หรือจริยธรรม โดยทางราชการจะเปิดเผยได้หรือไม่เพียงใด เป็นไปตามพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. ๒๕๔๐ และคุ้มครองตามพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒ การใดที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้เป็นหน้าที่ของรัฐ คือ ที่ให้รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราช อธิปไตย บูรณภาพแห่งอาณาเขต และเขตที่ประเทศไทย มีสิทธิ อธิปไตย เกียรติภูมิ และผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐ และความสงบเรียบร้อยของประชาชน โดยรัฐต้องจัดให้มีการทหาร การทูต และการข่าวกรอง ที่มีประสิทธิภาพ และสามารถใช้กำลังทหารเพื่อพัฒนาประเทศได้ตามมาตรา ๕๒ และรัฐต้องจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเพื่อเป็นเป้าหมายพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อใช้เป็นกรอบจัดทำชัดเจน สอดคล้อง และบูรณาการกัน ตามพระราชบัญญัติการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ กับให้มีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. ๒๕๖๒ จัดทำแผนปฏิบัติราชการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

^{๒๐} พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๖๙ ก. ลง ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒.

แห่งชาติ นโยบายของคณะรัฐมนตรีที่แถลงต่อรัฐสภา และแผนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการบริการประชาชนและการติดต่อประสานงานระหว่างส่วนราชการ โดยใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลกลาง โดยคำนึงถึงยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ และวัดผลด้วยระบบ PMQA 4.0^{๒๑}

ผู้ที่มีอำนาจในการปกครองไม่ว่าจะเป็นรัฐ หน่วยงานของรัฐ หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ตาม เป็นผู้ใช้อำนาจและหน้าที่ตามกฎหมายในการบริหารและการบริการสาธารณะที่จะชอบด้วยหลักนิติธรรมนั้น ต้องดำเนินการตามหลักการใช้อำนาจและหน้าที่ ๓ ประการ ดังกล่าวข้างต้น การดำเนินงานบริหารและปกครอง อาจจะมีการประพฤติที่มีชอบ อันส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น จะมีเกณฑ์ที่สำคัญอยู่ ๔ ประการ ดังนี้^{๒๒}

๑. หน่วยงานของรัฐ ทำโดยปราศจากอำนาจ หมายความว่า เป็นการกระทำการโดยอาศัยจากกฎหมายที่มอบอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงาน ตัวอย่างเช่น กฎหมายไม่ได้กำหนดหรือมอบหมายอำนาจและหน้าที่ในการอนุมัติ อนุญาต ให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐในตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง เช่น เจ้าพนักงานธุรการ ฯลฯ แต่เจ้าพนักงานธุรการผู้นั้น ไปดำเนินการอนุมัติหรืออนุญาต แทนหัวหน้าหน่วยงาน โดยไม่มีอำนาจ ดังนี้ถือว่าเป็นนิติกรรมทางปกครองที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะเจ้าหน้าที่ธุรการผู้นั้นไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะกระทำได้

๒. หน่วยงานของรัฐ ทำโดยการใช้อำนาจที่มีอยู่ตามกฎหมายแต่เป็นการใช้อำนาจผิดวัตถุประสงค์ที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือใช้อำนาจบิดเบือนไป ตัวอย่างเช่น ประชาชนไปดำเนินการขออนุมัติหรือขออนุญาตกระทำการต่าง ๆ ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจและหน้าที่ แต่เจ้าหน้าที่ดังกล่าวเจตนาหรือจงใจที่จะไม่อนุมัติหรืออนุญาตทั้ง ๆ ที่ตามข้อเท็จจริงแล้ว สามารถที่จะอนุมัติหรืออนุญาตการกระทำต่าง ๆ ที่ประชาชนนั้น มาร้องขอได้หรือเจ้าหน้าที่เจตนาหรือจงใจที่จะถ่วงเวลาหรือดึงเวลาการอนุมัติหรือการอนุญาต เพื่อกลั่นแกล้งผู้ขอ หรือรัฐดำเนินการตามแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจที่มีลักษณะเป็นการแข่งขันกับภาคเอกชน ซึ่งเป็นการใช้อำนาจของรัฐแต่ไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เป็นต้น

๓. หน่วยงานของรัฐ ไม่ได้ทำตามรูปแบบหรือขั้นตอนที่เป็นสาระสำคัญ เช่น ผู้บังคับบัญชาใช้อำนาจตามกฎหมายลงโทษผู้ใต้บังคับบัญชาทางวินัยอย่างร้ายแรง โดยไม่ผ่านขั้นตอนการสอบสวน

^{๒๑} การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐสู่ระบบราชการ ๔.๐ (PMQA 4.0). สืบค้นเมื่อ ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔ จาก <http://www.opdc.go.th/content /MicmMg>.

^{๒๒} พลอากาศโท พงศธร ไชยเสน : เอกสารวิชาการส่วนบุคคล ; หลักนิติรัฐกับอำนาจการบริหารในหน่วยงานของรัฐ. หลักสูตรหลักนิติธรรม เพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๓ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๘.

ทางวินัยถือว่าไม่ดำเนินการตามรูปแบบ ซึ่งเป็นสาระสำคัญสามารถขอเพิกถอนได้ตามกระบวนการทางกฎหมายหรือขัดต่อระเบียบของหน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

๔. หน่วยงานของรัฐ เจตนากระทำการขัดต่อกฎหมาย เช่น กฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ในการสั่งปิดโรงงานที่ปล่อยน้ำเสียลงลำน้ำ ลำคลอง ภายในระยะเวลาเพียง ๑ เดือน แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้สั่งปิดโรงงานดังกล่าวถึง ๒ เดือน ดังนี้ ถือว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นกระทำนิติกรรมทางการปกครองที่ขัดต่อกฎหมาย

กล่าวได้ว่า การใช้หลักนิติธรรมเพื่อการแก้ปัญหาในสังคม ทุกภาคส่วนจะทำให้เกิดสังคมนิติธรรม มีความเสมอภาค เท่าเทียม และเป็นธรรม สอดคล้องกับเอกสารวิชาการของ นภาจรี จิระนนทประวัติ^{๒๓} ที่อธิบายการมีหลักนิติธรรมในสังคมของแต่ละประเทศไว้ ดังนี้

ลำดับ	ปัจจัยพิสูจน์ความมีหลักนิติธรรมของประเทศ (โดย World Justice Project - USA)
๑	การใช้อำนาจของรัฐบาลและมีการถ่วงดุลการใช้อำนาจ
๒	การฉ้อราษฎร์บังหลวง
๓	ความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
๔	สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนได้รับการคุ้มครอง (เสรีภาพในการพูด แสดงความเห็น การนับถือศาสนา และสิทธิเท่าเทียม เป็นธรรมทางศาล)
๕	รัฐบาลเปิดเผยข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับทราบ มีส่วนร่วม และเรียกค่าเสียหายจากรัฐ
๖	กฎระเบียบต่าง ๆ มีการบังคับใช้อย่างเท่าเทียม และมีประสิทธิภาพ
๗	การพิจารณาคดีอาญา และคดีแพ่งเป็นไปด้วยความเป็นธรรม
๘	รัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่รัฐ ถ้าทำผิดก็ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายด้วย
๙	กฎหมายต้องมีความชัดเจน
๑๐	กระบวนการบัญญัติ และบังคับใช้กฎหมายต้องเข้าถึงได้ มีความเป็นธรรม มีประสิทธิภาพ
๑๑	ความยุติธรรมต้องมาจากองค์กรที่มีความสามารถ มีคุณธรรม มีอิสระ และเป็นกลาง

^{๒๓} นภาจรี จิระนนทประวัติ : บทความวิชาการส่วนบุคคล ; หลักนิติธรรมกับการรัฐประหาร. หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๒ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๗.

จากตารางข้างต้นกล่าวได้ว่า ประเทศสหรัฐอเมริกา มีเกณฑ์อธิบายความเป็นสังคมนิติธรรม หรือการใช้หลักนิติธรรมในประเทศมากน้อยเพียงใด โดยเฉพาะในด้านการใช้อำนาจของรัฐบาล การถ่วงดุลอำนาจรัฐ การฉ้อราษฎร์บังหลวง การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพ การแสดงออกของประชาชน การเปิดเผยข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชน การบังคับใช้กฎระเบียบกับประชาชน เสมอภาค มีประสิทธิภาพ และองค์กรต่าง ๆ ให้ความเป็นกลาง มีอิสระ และเป็นธรรม

การที่ทุกหน่วยงานภาครัฐให้ความสำคัญกับการนำหลักธรรมาภิบาล ซึ่งมีหลักนิติธรรมมาปรับใช้ ในการบริหารงานองค์กร จึงเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามแล้ว ซึ่งพลอากาศโท มานัต วงษ์วาทย์ ได้กล่าวสรุปไว้ว่า หลักนิติธรรม เป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาล คือ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งเรารู้จักกันในนาม “Good Governance” หมายถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึง ฝ่ายวิชาการด้วย

สังคมที่ดีจึงหมายถึง สังคมที่มีกฎหมาย และแนวปฏิบัติที่เป็นระบบ มีแบบแผนสอดคล้องตาม หลักธรรมาภิบาล คือ นิติธรรมสังคม ซึ่งมีได้เน้นแต่ข้อกฎหมายนิติศาสตร์อย่างเดียว แต่มีอีกหลายมิติ การดำเนินงาน^{๒๔}

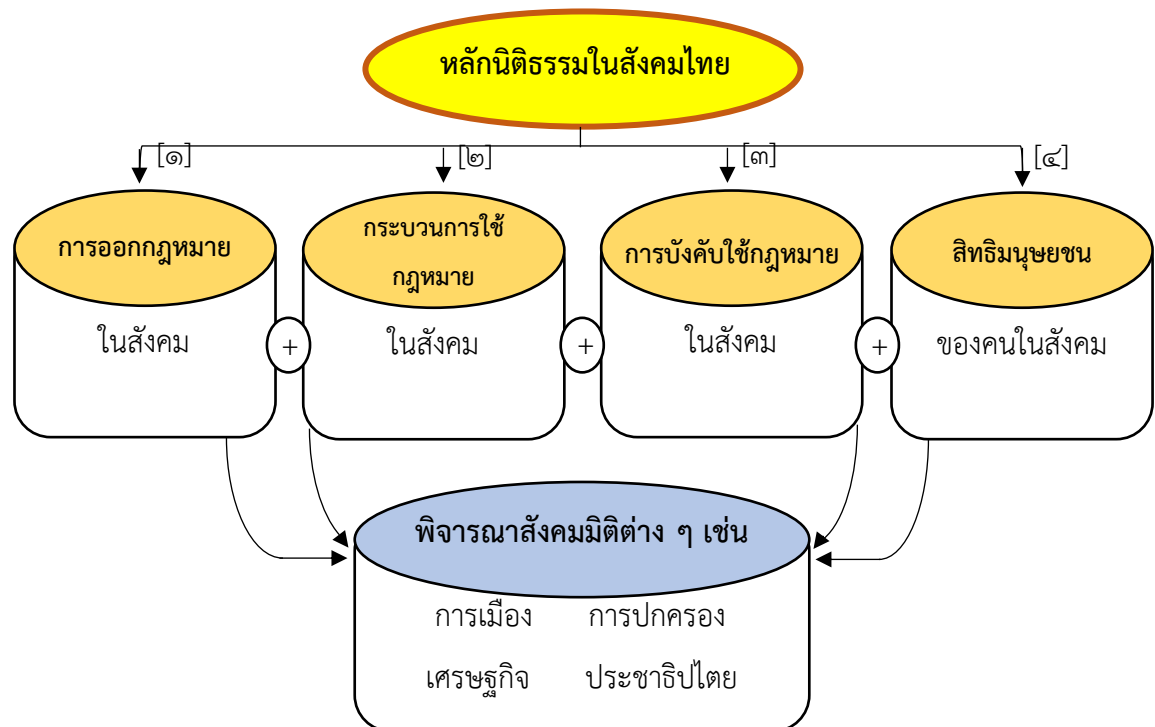
หลักนิติธรรมเป็นเสาหลักที่สำคัญในระบอบประชาธิปไตย แม้ว่าหลักนิติธรรมจะมีความหมาย คือหลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย โดยที่กฎหมายหรือกระบวนการทางยุติธรรมจะขัดแย้งต่อหลักนิติธรรมไม่ได้ แต่ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าหลักนิติธรรมจะจำกัดอยู่แต่ในแง่การออกหรือแก้ไขกฎหมาย การบังคับใช้ กฎหมาย หรือกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น แต่หลักนิติธรรมยังเกี่ยวกับการปกครองในระบอบ ประชาธิปไตยในมิติอื่น ๆ อีกหลายด้าน นักการเมือง และฝ่ายนิติบัญญัติอาจใช้เสียงข้างมากในการออก หรือแก้ไขกฎหมาย ซึ่งสอดคล้องกับหลักนิติธรรมได้ แต่ก็อาจไม่เป็นไปด้วยความชอบธรรมและเป็นธรรม การมีกฎหมายที่ดี แต่การบังคับใช้หรือกระบวนการยุติธรรมไม่เข้มแข็งก็สามารถทำให้เกิดการทุจริต คอรัปชั่น สร้างความเสียหายจำนวนมากแก่ประเทศชาติได้ กรณีกฎหมายที่มุ่งเสริมเฉพาะด้าน เช่น เพื่อการขยายตัวทางเศรษฐกิจก็อาจส่งเสริมให้มีผู้ได้เปรียบและมีความไม่เสมอภาคกัน ซึ่งอาจสร้างปัญหา ที่ไม่ได้ตั้งใจให้กับสังคมส่วนอื่น ๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำในสังคมระหว่างคนรวยกับคนจน เป็นต้น

ดังนั้น สังคมไทยจึงไม่ควรพิจารณาหลักนิติธรรมเฉพาะในแง่หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายเพียงมิติ เดียว แต่ควรพิจารณาหลักนิติธรรมให้เชื่อมโยงกับมิติอื่น ๆ ทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ

^{๒๔} ดร.สิทธิพร ประวัตินรุ่งเรือง : เอกสารทางวิชาการส่วนบุคคล ; หลักนิติธรรมกับสังคมไทย. หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑, วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๖.

สังคม และสิทธิมนุษยชน เพื่อให้ระบอบประชาธิปไตยของไทยมีการพัฒนาไปข้างหน้าอย่างยั่งยืน เพื่อความเจริญก้าวหน้าและความผาสุกของสังคมไทย

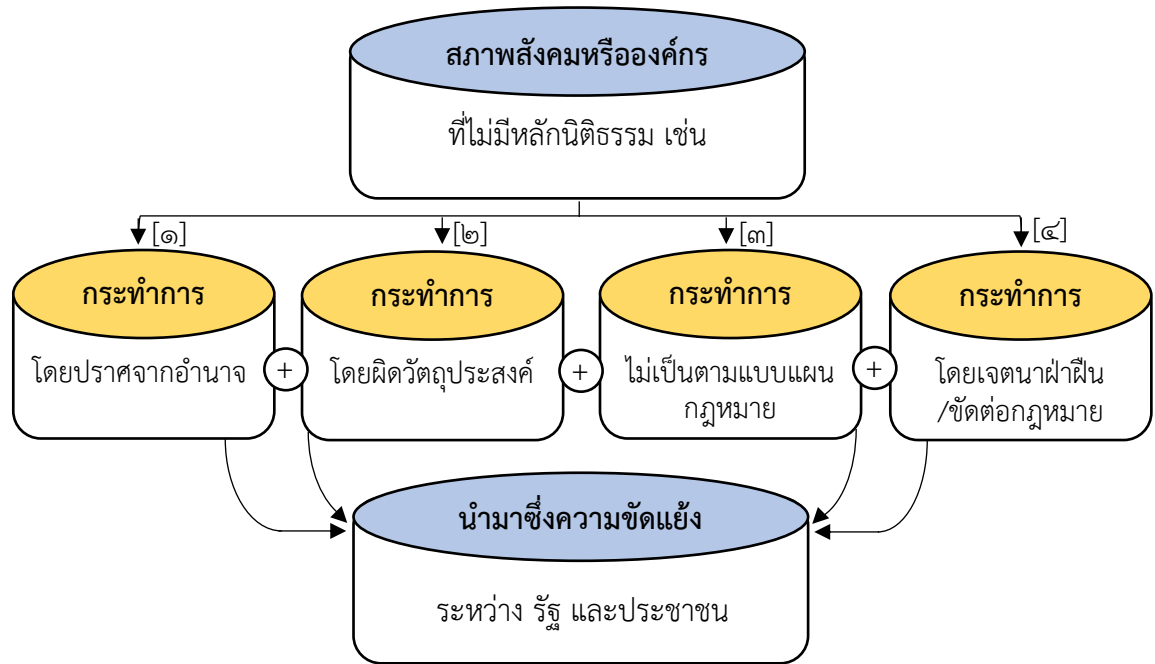
จากสาระสำคัญข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้นำเสนอบทความให้ความสำคัญกับมิติต่าง ๆ ในสังคมที่ควร ได้พิจารณาถึงความเป็นธรรมพร้อมไปกับหลักนิติธรรมด้วยเช่นกัน ดังแสดงตามแผนภาพ

แผนภาพ : หลักนิติธรรมในสังคมไทย

การกระทำของหน่วยงานของรัฐที่ขาดหลักนิติธรรม ย่อมนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชน ซึ่งการแก้ปัญหาจะมีความยุ่งยากซับซ้อน และต้องมีกระบวนการยุติธรรมเข้ามาแก้ไขให้ความยุติธรรม ทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ และเป็นไปตามสิทธิเสรีภาพของประชาชนส่วนรวม อย่างไรก็ตามการปรับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด อาจทำให้ประชาชนเกรงกลัวที่จะกระทำความผิดและสะท้อนว่ากฎหมายและผู้บังคับใช้กฎหมายมีประสิทธิภาพ แต่การที่ประชาชนเกรงกลัวกฎหมายนั้นไม่ได้เป็นสัญญาณว่าเขาเคารพและเข้าใจบทบัญญัติกฎหมายนั้น หากแท้จริงแล้วเป็นเพราะประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในกฎหมายนั้น จึงก่อให้เกิดการกระทำความผิดนั้น จึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องให้ประชาชนเข้าใจในตัวบทกฎหมายอย่างถ่องแท้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง

สาระสำคัญดังกล่าวข้างต้นสามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพ : สังคมที่ไม่มีหลักนิติธรรม

ผลลัพธ์ของการที่สังคมขาดหลักนิติธรรม จึงเกิดความไม่เป็นเอกภาพ ไม่มีความสามัคคีในการพัฒนา ความขัดแย้งเกิดขึ้นความไม่ร่วมมือก็ตามมา กระบวนการพัฒนาประเทศในมิติต่าง ๆ ทั้งการป้องกันปัญหา การแก้ไขปัญหา และการพัฒนาการเจริญเติบโตของชาติก็จะไม่เกิดขึ้น และมีความไม่ลงรอย ไม่ปรองดองจากความไม่เสมอภาค ไม่เท่าเทียมกันในสังคม หรือองค์กรของรัฐทั่วไป

หลักนิติธรรมเป็นเสาหลักที่สำคัญในระบบประชาธิปไตย ถึงแม้ว่าหลักนิติธรรมจะมีความหมายคือ หลักการปกครองทางกฎหมาย โดยที่กฎหมายหรือกระบวนการทางยุติธรรมจะขัดแย้งต่อหลักนิติธรรมไม่ได้ ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าหลักนิติธรรมจะจำกัดอยู่แต่ในแง่การออกหรือแก้ไขกฎหมาย และการบังคับใช้กฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรมเท่านั้น แต่หลักนิติธรรมยังมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปกครองในระบบประชาธิปไตยในมิติอื่น ๆ อีกหลายด้าน ดังนั้นสังคมไทยจึงไม่ควรพิจารณาหลักนิติธรรมเฉพาะในแง่หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายเพียงมิติเดียว แต่ควรพิจารณาหลักนิติธรรมให้เชื่อมโยงกับมิติอื่น ๆ ทั้งด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ สังคม และสิทธิมนุษยชน ประกอบด้วย เมื่อหันกลับมาวิเคราะห์การใช้หลักนิติธรรมของประเทศไทย จะเห็นได้ว่าถึงแม้จะมีการกำหนดหลักนิติธรรมไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศแล้วก็ตาม แต่จากบริบทของการเปลี่ยนแปลง

ทางสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว และปัญหาที่เกิดขึ้นกับสังคมไทยอีกหลายประการที่ยังไม่สามารถหาแนวทางในการแก้ไขได้อย่างเป็นรูปธรรม ปัจจัยเหล่านี้จึงกลายเป็นความท้าทายของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนว่าจะสามารถใช้หลักนิติธรรมในการปกครอง หลักการใช้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยของไทย เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับความเสมอภาคอย่างเท่าเทียมกันและทำให้สังคมมีความสุขบรรลุตามเจตนารมณ์ที่ตั้งไว้ได้มากน้อยเพียงใด^{๒๔}

หลักนิติธรรมกับหลักนิติรัฐมีความเหมือนกัน คือ มุ่งไปที่การให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ไม่ให้ถูกละเมิดโดยอำนาจรัฐ เพียงแต่หลักนิติธรรมจะเน้นความคุ้มครองประชาชนที่มีศาลเป็นผู้บังคับใช้ แต่หลักนิติรัฐจะเน้นไปที่ความสำคัญของกฎหมายที่ตราไว้ในรัฐธรรมนูญว่ามีความสูงสุดและแน่นอน (Supremacy of law) และทุกคนเท่าเทียมกันโดยกฎหมาย (Equal before the law) รวมทั้งมีการจัดลำดับความสำคัญของกฎหมายด้วย สำหรับประเทศไทยได้มีการประชุมตกลงกันที่จะเลือกใช้เพียงหนึ่งคำ คือคำว่า "หลักนิติธรรม" หลังจากได้พิจารณาแล้วว่าคำทั้งสองมีความมุ่งหมายคล้ายกัน น่าจะใช้แทนกันได้ แต่เนื่องจากมีความเคยชินกับคำว่าหลักนิติธรรมมากกว่าจึงเลือกใช้คำนี้

ฉะนั้นสังคมที่มีหลักนิติธรรมเป็นบรรทัดฐานการปฏิบัติก็จะทำให้เกิดความสงบสุขลดความขัดแย้ง และสร้างสรรค์ความเป็นนิติรัฐ เป็นสังคมนิติธรรมที่ประชาชนทุกคนในสังคมมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และมีหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในด้านต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม ความอยู่ดีมีสุขของคนที่ครอบครัวย่อเยว ประเทศชาติก็ได้รับการพัฒนา

สอดคล้องกับความเห็นของจรัญ ภักดีธนากุล^{๒๕} ซึ่งกล่าวถึงการมีหลักนิติธรรมของสังคมหรือในองค์กรต่าง ๆ ไว้ดังนี้

หลักนิติธรรม มีสาระสำคัญ ๖ องค์ประกอบ ได้แก่

๑. กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป หลักการสำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม คือกฎหมายต้องมุ่งหมายให้ใช้บังคับกับบุคคลทุกคนโดยทั่วไปเสมอภาคกัน กฎหมายต้องไม่มุ่งใช้บังคับกรณีใดกรณีหนึ่ง หรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง

๒. กฎหมายไม่มีผลย้อนหลังหรือที่เป็นโทษ กฎหมายจะบัญญัติให้การกระทำใดเป็นความผิดอาญาและลงโทษย้อนหลังไม่ได้ การกระทำใด ๆ ที่ไม่มีกฎหมายกำหนดให้การกระทำนั้นเป็นความผิดอาญา กฎหมายที่ออกในภายหลังจะบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิดและมีโทษอาญาย้อนหลังไม่ได้

^{๒๔} พลอากาศโท สุทธิพันธุ์ ต่ายทอง : อ้างแล้ว (หน้า ๑๒)

^{๒๕} ศาสตราจารย์พิเศษ จรัญ ภักดีธนากุล : เอกสารประกอบการบรรยาย ; หลักนิติธรรมกับการควบคุมความชอบธรรมด้วยรัฐธรรมนูญ และความชอบด้วยกฎหมาย. สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๖.

๓. การสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาคดีอาญาบริสุทธิ์อยู่ จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิด ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยยังไม่มี ความผิดจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิด หลักการนี้เพื่อประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา เพื่อจะได้รับโอกาสต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการต่อสู้คดีของตนอย่างเต็มที่

๔. หลักความเป็นอิสระและเป็นกลางของผู้พิพากษา ผู้พิพากษา ตุลาการ เป็นกลไกในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมขั้นสุดท้ายที่สำคัญ ดังนั้นผู้พิพากษาจะต้องมีความเป็นอิสระไม่ถูกแทรกแซง ทั้งจากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ หรือแม้แต่ฝ่ายตุลาการด้วยตนเอง รวมทั้งผู้พิพากษาต้องมีความเป็นกลางไม่มีอคติใด ๆ

๕. เจ้าหน้าที่รัฐจะใช้อำนาจได้ภายใต้กฎหมายที่กำหนดไว้ เจ้าหน้าที่รัฐจะใช้อำนาจเกินกว่าขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไม่ได้ หลักการข้อนี้จะช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีของประชาชนทั่วไป

๖. กฎหมายต้องไม่ยกเว้นความผิดให้แก่การกระทำในอนาคต

สาระสำคัญข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพกรอบหลักนิติธรรมกับการบังคับใช้ ดังนี้

แผนภาพ : กรอบหลักนิติธรรมกับการบังคับใช้

นอกจากนี้แล้ว ชาคริต อนันต์ทราวิน^{๒๗} ได้กล่าวถึง หลักนิติธรรม อันเป็น**นิติธรรมสังคม** ด้วยหลัก ๓ ประการ คือ

๑. ความสูงสุดของกฎหมาย คือ บุคคลจะถูกลงโทษ ก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นกระทำผิดตามกฎหมายเดียวกัน

๒. ความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย บุคคลทุกคนภายในประเทศ ย่อมเสมอภาคภายใต้กฎหมายเดียวกัน

๓. มีสิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ บุคคลทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองในสิทธิเสรีภาพตามขอบเขตของกฎหมาย และจารีตประเพณีของสังคม มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือการประชุมหารือกัน รวมทั้งมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

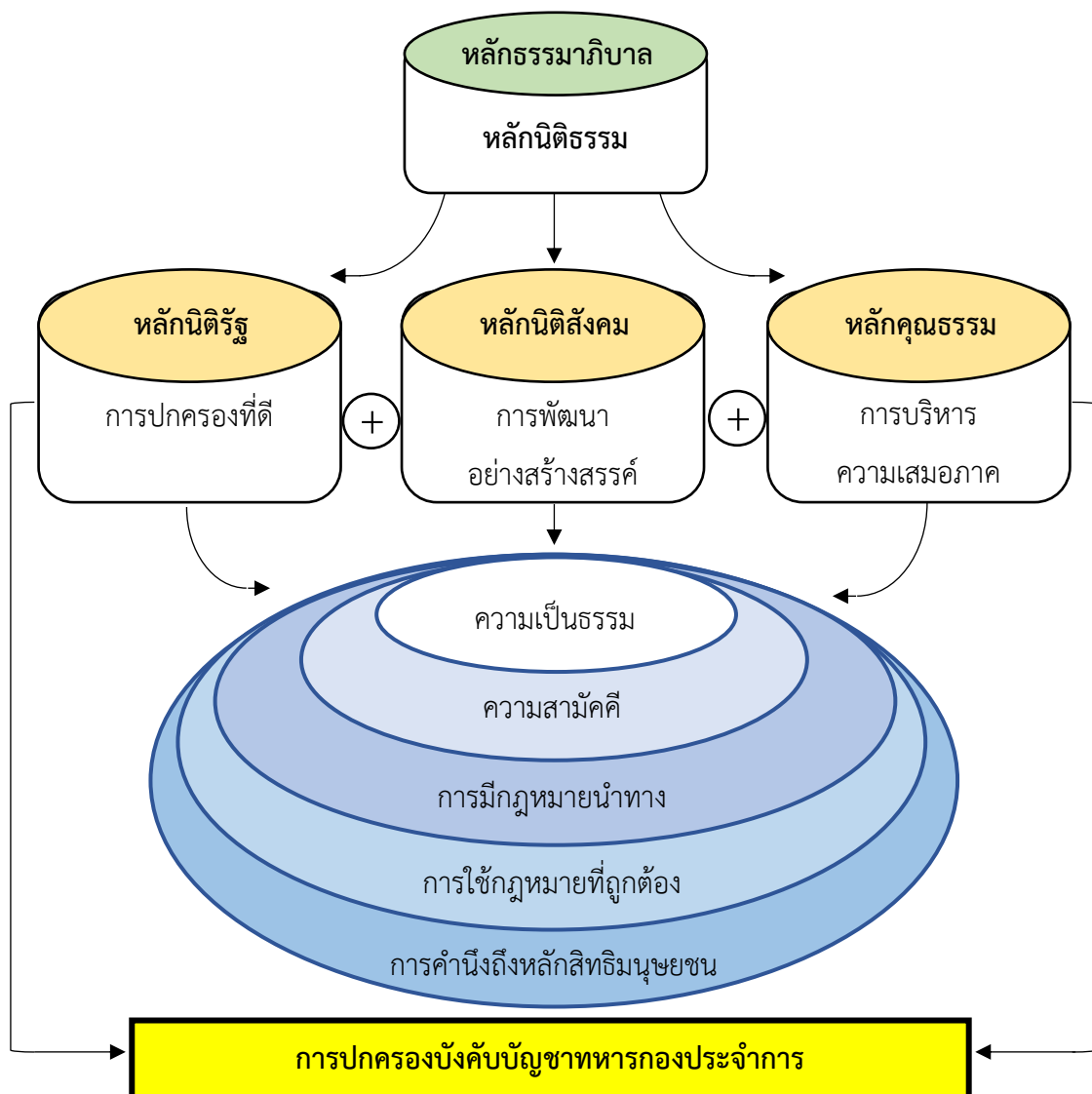
จากข้อความดังกล่าวข้างต้น อธิบายได้ว่า หลักการของความเป็นธรรมาภิบาล คือ หลักแห่งการปกครองบ้านเมืองและการบริหารงานองค์กรที่ดี ทั้งหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งจากความเป็นมาของหลักยุติธรรม กล่าวได้ว่า เป็นหลักการสากลที่สังคมโลกให้ความสำคัญที่มุ่งเน้นการเป็นหลักการสูงสุดในการกำหนดกฎหมายให้มีความเสมอภาคกับทุกคน รวมถึงการให้สิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ การมีหลักนิติธรรมเป็นนิติรัฐ และสร้างนิติสังคม จึงเป็นแนวทางหลักที่จะทำให้เกิดความเสมอภาค ความเป็นธรรม และสร้างความรักความสามัคคีให้เกิดขึ้นได้ในทุกสังคมของไทย ทั้งการออกกฎหมายที่ดี การบังคับใช้กฎหมายที่ดี ตลอดจนการเน้น

^{๒๗} ชาคริต อนันต์ทราวิน. ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, พ.ศ. ๒๕๕๖.

สิทธิมนุษยชนของทุกคนในสังคมไทย ทั้งประชาชน ข้าราชการ และทหารกองประจำการ หรือทหารเกณฑ์ของกองทัพไทย

จากข้อความข้างต้นสามารถเขียนเป็นแผนภาพเพื่ออธิบายได้ดังนี้

กรอบหลักธรรมาภิบาลกับหลักนิติธรรม

แผนภาพ : จากระบบนิติธรรมสู่การปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการ

กองทัพอากาศกับหลักนิติธรรมการปกครองบังคับบัญชาทหาร^{๒๘}

หลักนิติธรรม (The Rule of Law) คือ แนวความคิดในการปกครองภายใต้กฎหมายและปกครองอย่างมีคุณธรรมด้วยวิถีทางของกฎหมาย โดยหลักนิติธรรมจะทำหน้าที่ปกป้องสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน และทหารในด้านการเมืองสังคมและเศรษฐกิจ ฯลฯ

วินัยทหารนั้น คือ การที่ทหารต้องประพฤติตามแบบธรรมเนียมของทหาร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มีประเด็นที่สำคัญและน่าสนใจเกี่ยวข้องกับหลักนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหาร ให้ผู้บังคับบัญชาทหาร และเจ้าหน้าที่ทหารได้ทราบประกอบกรปฏิบัติราชการ คือ การปฏิบัติหน้าที่ของส่วนราชการทหารต้องเป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวมทุกปฏิบัติการหรือภารกิจจะต้องมีกฎหมายรองรับ เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจใช้อำนาจได้หากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยกฎหมายที่บัญญัติขึ้นนั้นต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม กล่าวคือ ทันสมัย เป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของสังคม ดังนั้นการบริหารราชการแผ่นดินและราชการทหารต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรมหรือหลักนิติรัฐ และเป็นไปตามวินัยทหาร

หลักการสำคัญของ "หลักนิติธรรม" ประกอบด้วย ๗ หลักการ คือ

๑. หลักการแบ่งแยกอำนาจ check and balance เป็นพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติธรรม เพราะหลักการแบ่งแยกอำนาจเป็นหลักที่แสดงให้เห็นถึงการแบ่งแยกอำนาจการตรวจสอบอำนาจและการถ่วงดุล

๒. หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หลักนิติธรรมมีความเกี่ยวพันกันกับสิทธิในเสรีภาพของบุคคล และสิทธิในความเสมอภาค สิทธิทั้งสองประการดังกล่าวข้างต้นถือว่าเป็นพื้นฐานของ "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" นับเป็นหลักการสำคัญตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

๓. หลักความชอบธรรมด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง การใช้กฎหมายของฝ่ายทหารหรือฝ่ายปกครองที่เป็นการจำกัดสิทธิของประชาชน มีผลมาจากกฎหมายที่ได้รับความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชน โดยฝ่ายปกครองจะต้องไม่พิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ผิดแผกแตกต่างไปจากบทบัญญัติของกฎหมาย ฝ่ายปกครองมีความผูกพันที่จะใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ฝ่ายปกครองมีความผูกพันที่จะต้องใช้ดุลยพินิจโดยปราศจากอคติหรือการเลือกปฏิบัติ

^{๒๘} พลอากาศโท ธนศักดิ์ เมตะนันท์ : เอกสารวิชาการส่วนบุคคล ; หลักนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหาร. วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๓.

๔. หลักความชอบด้วยกฎหมายในทางเนื้อหา เป็นหลักที่เรียกร้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายปกครองที่ออกกฎหมายลำดับรอง กำหนดหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายให้เป็นตามหลักความแน่นอนของกฎหมาย หลักห้ามมิให้กฎหมายมีผลย้อนหลัง

๕. หลักความอิสระของผู้พิพากษาหรือตุลาการ (ทหาร) โดยปราศจากการแทรกแซงใด ๆ โดยผู้พิพากษาในความผูกพันเฉพาะต่อกฎหมาย และทำการพิจารณาพิพากษาภายใต้มีรัฐธรรมนูญจริยธรรมของตน

๖. หลักไม่มีความผิดไม่มีโทษหากไม่มีกฎหมาย เมื่อไม่มีข้อบัญญัติทางกฎหมายให้เป็นความผิดแล้วจะเอาผิดกับบุคคลนั้นมิได้

๗. หลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ หมายความว่า รัฐธรรมนูญได้รับการยอมรับให้เป็นกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่สูงสุดในระบบกฎหมายของรัฐนั้น และหากกฎหมายที่อยู่ในลำดับที่ต่ำกว่าขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญกฎหมายดังกล่าวย่อมไม่มีผลบังคับ

พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช ๒๔๗๖ กำหนดว่า วินัยทหารนั้น คือ การที่ทหารต้องประพฤติตามแบบธรรมเนียมของทหาร วินัยเป็นหลักสำคัญที่สุดสำหรับทหาร เพราะฉะนั้นทหารทุกคนจักต้องรักษาโดยเคร่งครัดอยู่เสมอ ผู้บังคับบัญชามีหน้าที่จัดการระวางรักษาวินัยทหารที่ตนเป็นผู้บังคับบัญชาอยู่นั้นโดยกวดขัน ถ้าหากว่าในการรักษาวินัยทหารนั้นจำเป็นต้องใช้อาวุธเพื่อการปราบปรามทหารผู้ก่อการกำเริบก็ดี หรือเพื่อบังคับทหารผู้ละทิ้งหน้าที่ให้กลับมาทำหน้าที่ของตนก็ดี ผู้บังคับบัญชาและผู้ที่เกี่ยวข้องในการนั้นจะไม่ต้องรับโทษในการที่ตนได้กระทำไปโดยความจำเป็นนั้นเลย ทหารผู้ใดกระทำผิดต่อวินัยทหารจักต้องรับทัณฑ์และอาจต้องถูกปลดจากประจำการหรือถูกถอดจากยศทหาร

นับตั้งแต่ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ปกครองประเทศ กำหนดให้ชายไทยทุกคนต้องรับราชการทหาร ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ฉบับที่ใช้ในปัจจุบันได้กำหนดไว้ในหมวดที่ ๔ มาตรา ๕๐ ข้อ ๕ มีใจความว่าบุคคลมีหน้าที่รับราชการทหารตามกฎหมายบัญญัติ^{๒๙}

กฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับเรื่องนี้คือ พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๙๗ หมวด ๑ บททั่วไป มาตรา ๗ บัญญัติว่า ชายที่มีสัญชาติเป็นไทยตามกฎหมายมีหน้าที่รับราชการทหารทุกคน และการได้มีสัญชาติไทยเป็นไปตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. ๒๕๐๘ และแก้ไขฉบับที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๕๑

^{๒๙} สำนักงานเลขาธิการปลัดกระทรวงกลาโหม : การรับราชการของทหารกองประจำการ. กรุงเทพฯ, พ.ศ. ๒๕๖๐.

ดังนั้น หน้าทีของชาวไทยทุกคนต้องรับราชการทหารหรือกล่าวว่ "ต้องไปเกณฑ์ทหาร" ซึ่งการรับใช้ชาติด้วยการเป็นทหารเป็นเรื่องที่มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี เพราะกองทัพไทยจะฝึกฝนผู้เข้ารับราชการทหารให้มีระเบียบวินัย ฝึกหัดวิชาชีพ เพิ่มพูนความรู้ในด้านต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ และมีคุณค่าอย่างมากแก่ทหารเกณฑ์ทุกคน ซึ่งปกติการเกณฑ์ทหารจะกระทำในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี ๆ ละครั้ง และต้องเข้ารับราชการเป็นทหารเกณฑ์ เป็นเวลา ๒ ปี แต่มีข้อยกเว้นและผ่อนผันสำหรับผู้เรียนวิชาวิชาชีพ (ร.ด.) หรือผู้ที่สำเร็จการศึกษาในระดับต่าง ๆ ซึ่งกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติรับราชการทหารและกฎกระทรวง

โดยความหมายของทหารกองประจำการ ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๙๗ หมายความว่า ผู้ซึ่งขึ้นทะเบียนกองประจำการและได้เข้ารับราชการในกองประจำการจนกว่าจะได้ปลดประจำการ

หน้าทีของชาวไทยที่ต้องปฏิบัติเกี่ยวกับการรับราชการทหาร คือ

๑. การลงบัญชีทหารกองเกิน (การขึ้นทะเบียนทหาร) ชายไทยเมื่ออายุย่างเข้า ๑๘ ปี (๑๗ ปีบริบูรณ์) ให้ไปแสดงตนเพื่อขึ้นทะเบียนทหาร ภายใน พ.ศ. นั้น

๒. การรับหมายเรียก (การรับหมายเกณฑ์) ทหารกองเกินทุกคนเมื่อมีอายุย่างเข้า ๒๑ ปี (๒๐ ปีบริบูรณ์) ใน พ.ศ. ไต ต้องไปแสดงตนเพื่อรับหมายเรียกที่อำเภอท้องที่ที่เป็นภูมิลำเนาทหารของตน ภายใน พ.ศ. นั้น

๓. การเข้ารับการตรวจเลือก (การเข้าเกณฑ์ทหาร) ทหารกองเกินเมื่อได้รับหมายเรียกแล้ว จะต้องไปเกณฑ์ทหารตามวัน เวลา และสถานที่ ที่กำหนดไว้ในหมายเรียก

๔. การเข้ารับการเรียกพลของทหารกองหนุน ทหารที่ปลดจากกองประจำการ โดยรับราชการในกองประจำการจนครบตามที่กฎหมายกำหนดหรือทหารกองเกิน ซึ่งสำเร็จการศึกษาวิชาทหาร ตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร และได้ขึ้นทะเบียนกองประจำการแล้วปลดเป็นทหารกองหนุนเมื่อมีหมายเรียกตน (เพื่อตรวจสอบเพื่อฝึกวิชาทหารหรือเพื่อทดลองความพร้อม) จะต้องไปรายงานตัวเพื่อเข้ารับการฝึก หรือทบทวนวิชาทหารให้มีความรู้ความสามารถพร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในส่วนของกองทัพอากาศ ได้มีการนำพลทหารกองประจำการหรือทหารเกณฑ์ มาทำหน้าที่รับใช้ชาติ ในบริบทปัจจัยและพันธกิจสำคัญของกองทัพอากาศ โดยมีแนวความคิดในการดำเนินการ คือ

ทหารกองประจำการในส่วนของกองทัพอากาศเรียกเกณฑ์มาเพื่อสนับสนุนภารกิจของกองทัพอากาศในด้านต่าง ๆ ผ่านคณะกรรมการพัฒนาอากาศโยธิน โดยมีผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการอากาศโยธินเป็นประธานกรรมการ มีอำนาจและหน้าที่พิจารณา กำหนดจำนวนขอเรียกทหารกองเกิน

เข้ารับราชการทหารกองประจำการให้กับหน่วยขึ้นตรงของกองทัพอากาศ ที่มีความต้องการขอเรียกทหารกองเกิน โดยมีหลักเกณฑ์การพิจารณากำหนดจำนวนความต้องการทหารกองประจำการในแต่ละปี ดังนี้

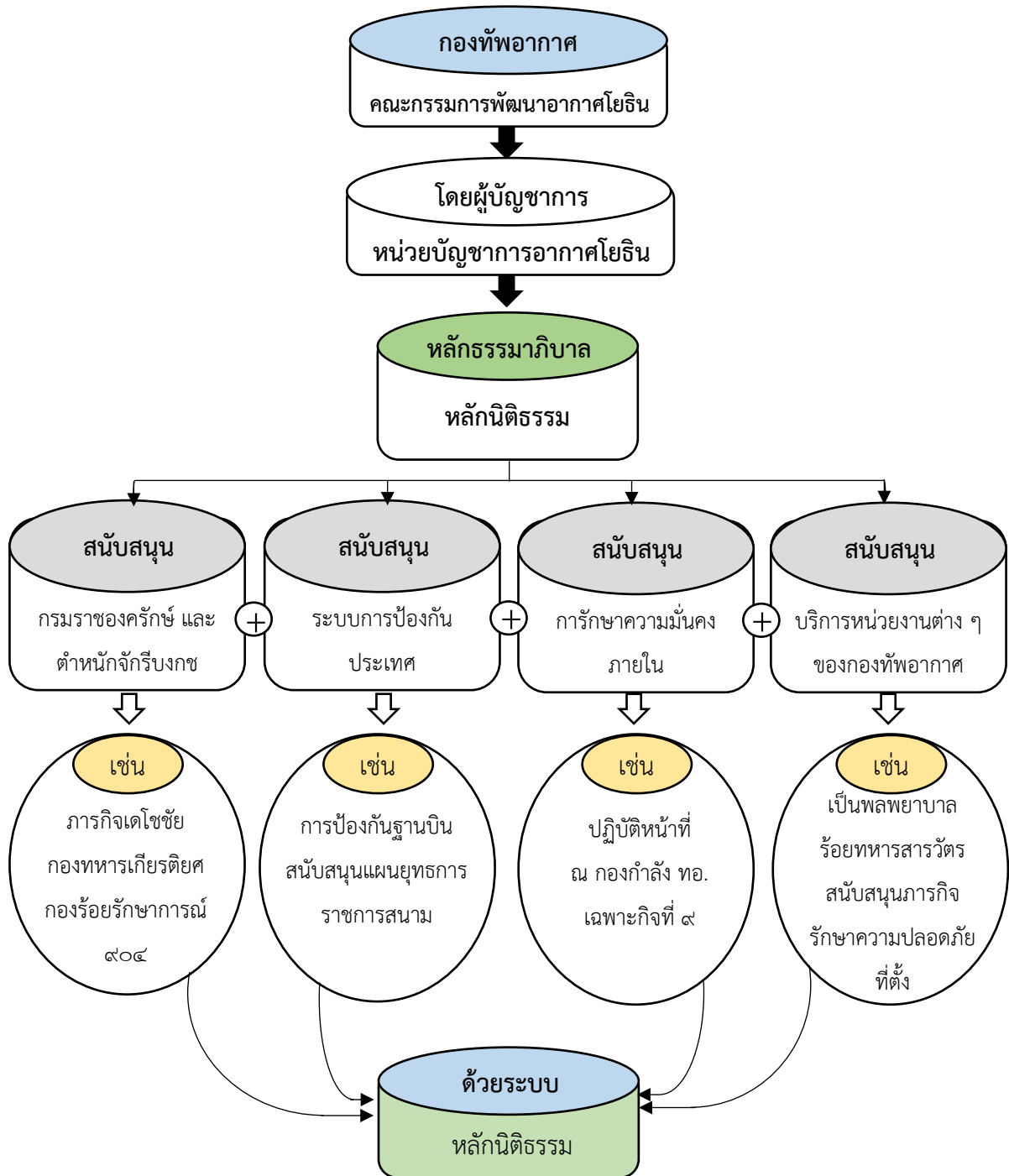
๑. สนับสนุนภารกิจการพิทักษ์ รักษา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ได้แก่ สนับสนุนกรมราชองครักษ์และตำหนักจักรีบกข, สนับสนุนภารกิจเดโชชัย ในส่วนของกรมพลธิการทหารอากาศ, กองทหารเกียรติยศ และเจ้าหน้าที่ประจำปีนยิงสูงสุด, กองร้อยรักษาการณ์ที่ประทับ ๙๐๔ หน่วยบินเดโชชัย ๓ ดอนเมือง และรักษาการณ์เขตพระราชฐาน กองบิน ๒ และกองบิน ๔๑

๒. สนับสนุนระบบใช้กำลังในการป้องกันประเทศ ได้แก่ การป้องกันฐานบินทางภาคพื้น, การป้องกันทางอากาศ, สนับสนุนการป้องกันฐานบิน, สนับสนุนแผนยุทธการทอ. (แผนเฉลิมอากาศ และแผนเวทาสยานศิลปสิทธิ์), หน่วยภาคพื้นอากาศโยธิน, สถานีรายงาน, สถานีรายงานเคลื่อนที่, ฝูงบินอิสระปฏิบัติราชการสนาม, กองร้อยรักษาการณ์ของกองทัพอากาศ และสนับสนุนภารกิจศูนย์ปฏิบัติการที่ใช้เครือข่ายเป็นศูนย์กลาง

๓. สนับสนุนการรักษาความมั่นคงภายในแห่งรัฐ ได้แก่ กองกำลังกองทัพอากาศเฉพาะกิจที่ ๙

๔. สนับสนุนภารกิจอื่น ๆ ได้แก่ บริการหน่วย, บริการประจำตัวผู้บังคับบัญชา, พลพยาบาลกรมแพทย์ทหารอากาศ, สนับสนุนภารกิจของสำนักงานผู้บังคับทหารอากาศดอนเมือง, และกองร้อยทหารสารวัตรทหารอากาศของกองบิน, โรงเรียนการบิน รวมทั้งสนับสนุนภารกิจของโรงเรียนนายเรืออากาศนวมินทกษัตริยาธิราช (รร.นบก.) อ.มวกเหล็ก จว.สระบุรี

จากข้อความข้างต้น สรุปความเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพ : หลักนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการกองทัพอากาศ

กล่าวได้ว่า ระบบปฏิบัติการบริหารการทำหน้าที่ของทหารกองประจำการของกองทัพอากาศ
ค้ำนึ่งถึงหลักนิติธรรมทุกภารกิจการมอบหมายด้วยแนวปฏิบัติ เช่น

๑. มีคณะกรรมการพิจารณาการมอบหมายงาน
๒. ให้ความเสมอภาคกับทุกภาคส่วน
๓. ค้ำนึ่งถึงสิทธิเสรีภาพของทุกคน
๔. ให้ความสำคัญกับเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
๕. มีคุณธรรมจริยธรรม การสั่งการ การปกครองบังคับบัญชา
๖. ให้ทุกหน่วยงานปฏิบัติตามข้อกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติ และข้อบังคับอย่างเคร่งครัด
๗. ให้ความเป็นธรรมและมีความยุติธรรมกับทุกฝ่าย
๘. ทุกคนคือผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่ามีความผิดจริง
๙. ผู้บังคับบัญชามีความซื่อสัตย์สุจริตในการปฏิบัติหน้าที่บังคับบัญชาทหาร

สิทธิประโยชน์ของทหารกองประจำการ

๑. การสมัครรับราชการทหารกองประจำการต่อ

ทหารกองประจำการ เมื่อเข้ารับราชการทหารกองประจำการจนครบกำหนดปลดแล้ว
เมื่อมีความประสงค์ที่จะสมัครเข้ารับราชการทหารกองประจำการต่อ ทางราชการกำหนดให้สามารถเข้า
รับราชการต่อได้จนมีอายุครบ ๒๕ ปีบริบูรณ์ โดยจะต้องแจ้งความประสงค์ที่จะอยู่ต่อกับหน่วยต้นสังกัด
เป็นประจำทุกปี

๒. ทหารกองประจำการขอลาศึกษาต่อ

ทหารกองเกินที่ถูกกำหนดเข้ารับราชการทหารกองประจำการ เมื่อมีความประสงค์ที่จะขอ
ลาศึกษาต่อ ทางราชการได้มีการอนุญาตให้ลากลับไปศึกษาต่อจนสำเร็จการศึกษาได้ โดยต้องเป็นไปตาม
หลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ทางราชการกำหนด ดังนี้

๒.๑ หลักเกณฑ์

๒.๑.๑ นักศึกษาที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งมีสิทธิได้รับการผ่อนผันให้ลาไปศึกษาต่อ
สำเร็จ คือ

๒.๑.๑.๑ ผู้ที่สอบคัดเลือกเข้าศึกษาในสถานศึกษาแห่งใหม่ แต่อยู่ในระหว่าง
รอฟังผลการสอบ ต้องไปเข้ารับการตรวจเลือกและถูกเข้ากองประจำการ

๒.๑.๑.๒ ผู้ที่ไม่ได้ขอยกเว้นหรือผ่อนผันการตรวจเลือกฯ ตามกฎหมาย เนื่องจากมีเหตุสุดวิสัย เพราะประสบอุบัติเหตุหรือป่วย ซึ่งไม่สามารถมาศึกษาได้ ในห้วงเวลาที่สถานศึกษาประกาศให้นำหลักฐานมาแสดงเพื่อขอผ่อนผันการตรวจเลือกฯ

๒.๑.๑.๓ นักศึกษาภาคสมทบ ที่ไม่มีสิทธิได้รับการผ่อนผันการตรวจเลือก

๒.๑.๑.๔ กรณีที่ไม่ใช่เป็นความผิดของนักศึกษา และเป็นเหตุให้นักศึกษาไม่ได้รับสิทธิยกเว้นหรือผ่อนผันการตรวจเลือกฯ เช่น

๒.๑.๑.๔.๑ เจ้าหน้าที่ของสถานศึกษาส่งรายชื่อเพื่อขอยกเว้นหรือผ่อนผันการตรวจเลือกฯ ผิดพลาดหรือตกหล่น

๒.๑.๑.๔.๒ เรื่องที่สถานศึกษาขอยกเว้นหรือผ่อนผันการตรวจเลือกฯ ไปยังจังหวัดแห่งท้องที่ที่เป็นภูมิลำเนาทหารแล้วหายในระหว่างส่งเอกสาร หรือส่งเอกสารภายหลังเสร็จสิ้นการตรวจเลือกฯ แล้ว

๒.๑.๒ นักศึกษาที่ถูกเข้ากองประจำการไม่มีสิทธิได้รับการผ่อนผันให้ลาศึกษาต่อ คือ

๒.๑.๒.๑ ผู้ที่ไม่เข้าหลักเกณฑ์ในข้อ ๒.๑.๑

๒.๑.๒.๒ ผู้ที่ได้รับสิทธิในการยกเว้นหรือผ่อนผันการตรวจเลือกฯ ตามกฎหมายแล้ว แต่ไปยื่นเรื่องราวหรือคำร้องขอสิทธิการยกเว้นหรือผ่อนผันนั้นเสีย เพื่อเข้ารับการตรวจเลือกฯ

๒.๑.๓ การยื่นเรื่องราวขอผ่อนผันการเข้ารับราชการทหารกองประจำการ เพื่อลาศึกษาต่อ

๒.๑.๓.๑ กรณีก่อนรายงานตัวเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการตามกำหนดในหมายนัดของนายอำเภอ ให้สถานศึกษาเป็นผู้ดำเนินการ โดยผ่านกรมและกระทรวงเจ้าสังกัดแล้วให้กระทรวงเจ้าสังกัดแจ้งต่อกระทรวงกลาโหม

๒.๑.๓.๒ การอนุมัติหรือไม่อนุมัติ เป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

๒.๒ เงื่อนไข

๒.๒.๑ นักศึกษาที่ยื่นเรื่องขอผ่อนผันการเข้ารับราชการทหารกองประจำการไว้แล้ว รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจะอนุมัติหรือไม่อนุมัติก็ตาม ต้องไปรายงานตัวเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการตามกำหนดในหมายนัดของนายอำเภอ ที่หน่วยสี่สี่เขต/อำเภอที่เป็นภูมิลำเนาทหาร เพื่อนำตัวขึ้นทะเบียนกองประจำการ และส่งเข้าหน่วยทหาร เมื่อหน่วยทหารรับตัวไว้แล้ว สำหรับผู้ที่ได้รับอนุมัติให้ลาไปศึกษาต่อได้ หน่วยทหารต้นสังกัดก็จะออกบัตรอนุญาตลาแบบ ๒ ให้รับไป และถือไว้เป็นหลักฐาน

๒.๒.๒ เวลาที่ลาไปศึกษา ไม่คิดเป็นเวลารับราชการในกองประจำการ

๒.๒.๓ สิทธิที่ได้บังเกิดขึ้นในระหว่างที่ลาไปศึกษาต่ออื่น ไม่ทำให้เกิดประโยชน์และสิทธิใด ๆ ในการรับราชการทหารกองประจำการ

๒.๒.๔ ให้ลาศึกษาต่อได้เฉพาะหลักสูตรสาขาวิชาและในสถาบันศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่เท่านั้น

๒.๒.๕ ถ้าสำเร็จการศึกษาหรือต้องออกจากการศึกษาอื่น ๆ หรือ มีอายุครบ ๒๖ ปี บริบูรณ์ ก่อนกำหนดที่อนุมัติไว้ ก็ให้กลับเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการตามต้นสังกัดเดิม

๓. อัตราเงินเดือนของทหารกองประจำการ (สถานะ พ.ศ.๒๕๖๔) ดังนี้

รายการ	ระดับ / ชั้น	จำนวนเงิน
ทหารกองประจำการปีที่ ๑ ระหว่างการฝึกหลักสูตรทหารใหม่	พ.๑ ชั้น ๓	๑,๖๓๐
ทหารกองประจำการปีที่ ๑ หลังจากผ่านการฝึกหลักสูตรทหารใหม่	พ.๑ ชั้น ๑๖	๓,๖๗๐
ทหารกองประจำการปีที่ ๑ ระหว่างการฝึกหลักสูตรครูทหารใหม่ หรือหลักสูตรสิบตรี จ่าตรี จ่าอากาศตรี กองประจำการ (ได้รับการคัดเลือกเข้าศึกษา)	พ.๑ ชั้น ๑๗	๔,๑๖๐
ทหารกองประจำการปีที่ ๒	พ.๑ ชั้น ๑๘	๔,๔๐๐
ทหารกองประจำการซึ่งทำหน้าที่ครูทหารใหม่	พ.๑ ชั้น ๑๙	๔,๖๒๐
ทหารกองประจำการซึ่งได้รับการแต่งตั้งยศเป็นสิบตรี จ่าตรี จ่าอากาศตรี กองประจำการ	พ.๑ ชั้น ๒๐	๔,๘๗๐

๔. เบี้ยเลี้ยง คือ เงินที่ทางราชการจ่ายให้ทหารกองประจำการเพื่อเป็นค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่จำเป็นในการดำรงชีพประจำวัน (สถานะ พ.ศ.๒๕๖๔)

๔.๑ เบี้ยเลี้ยงประจำ คือ การปฏิบัติงานอยู่ในที่ตั้งปกติ จะได้รับในอัตรารวันละ ๙๖ บาท

๔.๒ กรณีเดินทางไปราชการนอกที่ตั้งปกติ จะได้รับในอัตรารวันละ ๑๒๐ บาท

๔.๓ กรณีไปปฏิบัติราชการเพื่อป้องกันและปราบปรามนอกที่ตั้งปกติ หรือไปปฏิบัติราชการพิเศษเพื่อความมั่นคงแห่งชาติ จะได้รับในอัตรารวันละ ๒๔๐ บาท

สรุปเมื่อรวม เงินเดือน, เบี้ยเลี้ยงทหารกองประจำการ เมื่อรวมกับเงินเพิ่มค่าครองชีพชั่วคราว (พชค.) จะรวมเป็นเงินประมาณ ๑๐,๐๐๐ บาทต่อเดือน

๕. เครื่องแต่งกาย เครื่องนอน เครื่องสนามและของใช้ส่วนตัว

ทหารกองประจำการจะได้รับเครื่องนอน และเครื่องประกอบเครื่องแต่งกายทหารทั่วไป และของใช้ส่วนตัวเท่าที่จำเป็นตามสิทธิที่อัตราการจ่ายของทุกคน

๖. การเลี้ยงดู

หน่วยหรือกรมกองทหารจะจัดให้มีการประกอบเลี้ยงแก่ทหารในหน่วยโดยหักเงินจากเบี้ยเลี้ยง เพื่อความสะดวกสบาย ไม่ต้องกังวลกับเรื่องอาหารการกิน ด้วยการจัดอาหารวันละ ๓ มื้อ คือ มื้อเช้า มื้อกลางวัน และมื้อเย็น

๗. การบันเทิง

หลังจากทำการฝึกมาอย่างเหน็ดเหนื่อย ตามระยะเวลาอันสมควรผู้บังคับบัญชาจะจัดให้มีมหรสพให้ทหารชมเป็นครั้งคราว เช่น การฉายภาพยนตร์ ดนตรี เป็นต้น นอกจากนี้ภายในกองร้อยจะจัดให้มีห้องนั่งเล่น ซึ่งอาจจะมีหนังสือ, วิทยุ, โทรทัศน์ และอุปกรณ์กีฬาในร่ม ไว้คอยให้บริการด้วย

๘. การกีฬา

หน่วยทหารมีการส่งเสริมให้กำลังพลได้มีการออกกำลังกายโดยการเล่นกีฬา เช่น ฟุตบอล, เซปักตะกร้อ, บาสเกตบอล และปิงปอง เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นกีฬาส่งเสริมสุขภาพ ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ ทำให้กำลังพลมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

๙. การรักษาพยาบาล

ในระหว่างที่เป็นทหารกองประจำการจะได้รับสิทธิการรักษาพยาบาลทุกคน นับตั้งแต่วันแรกของการเข้ารับราชการทหารกองประจำการ โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น

๑๐. การพัฒนาตนเองด้านต่าง ๆ

๑๐.๑ **ด้านบุคลิกภาพ** เมื่อได้เข้ามาเป็นทหารกองประจำการ กองทัพอจะเริ่มต้นทำการฝึกบุคคลท่าเบื้องต้น เป็นระยะเวลา ๘ สัปดาห์ เพื่อให้กำลังพลมีสภาพร่างกายและจิตใจที่เข้มแข็ง อดทน รู้จักเสียสละ มีระเบียบวินัย กล้าหาญ กล้าตัดสินใจ มีลักษณะผู้นำ สร้างเสริมบุคลิกภาพให้ดูสง่างาม จากบุคคลพลเรือนให้มีลักษณะทหารที่ถูกต้อง

๑๐.๒ **ด้านการศึกษา** กองทัพได้มีโครงการส่งเสริมการศึกษาให้กับทหารกองประจำการได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น จากความร่วมมือของสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) และมีสิทธิเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนทหารเพื่อบรรจุเข้ารับราชการเป็นทหารกองประจำการตามนโยบายของเหล่าทัพ ดังนี้

๑๐.๒.๑ การศึกษานอกระบบการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) โดยกองทัพได้จัดให้มีการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ เช่น

การศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.๓) และตอนปลาย (ม.๖) การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

๑๐.๒.๒ การศึกษาทางทหารสำหรับทหารกองประจำการที่มีคุณสมบัติตามที่ทางราชการกำหนด จะได้รับสิทธิพิเศษในการสอบคัดเลือกเพื่อเข้ารับการศึกษาในโรงเรียนทหารตามหลักเกณฑ์ที่ทางราชการกำหนด ดังนี้

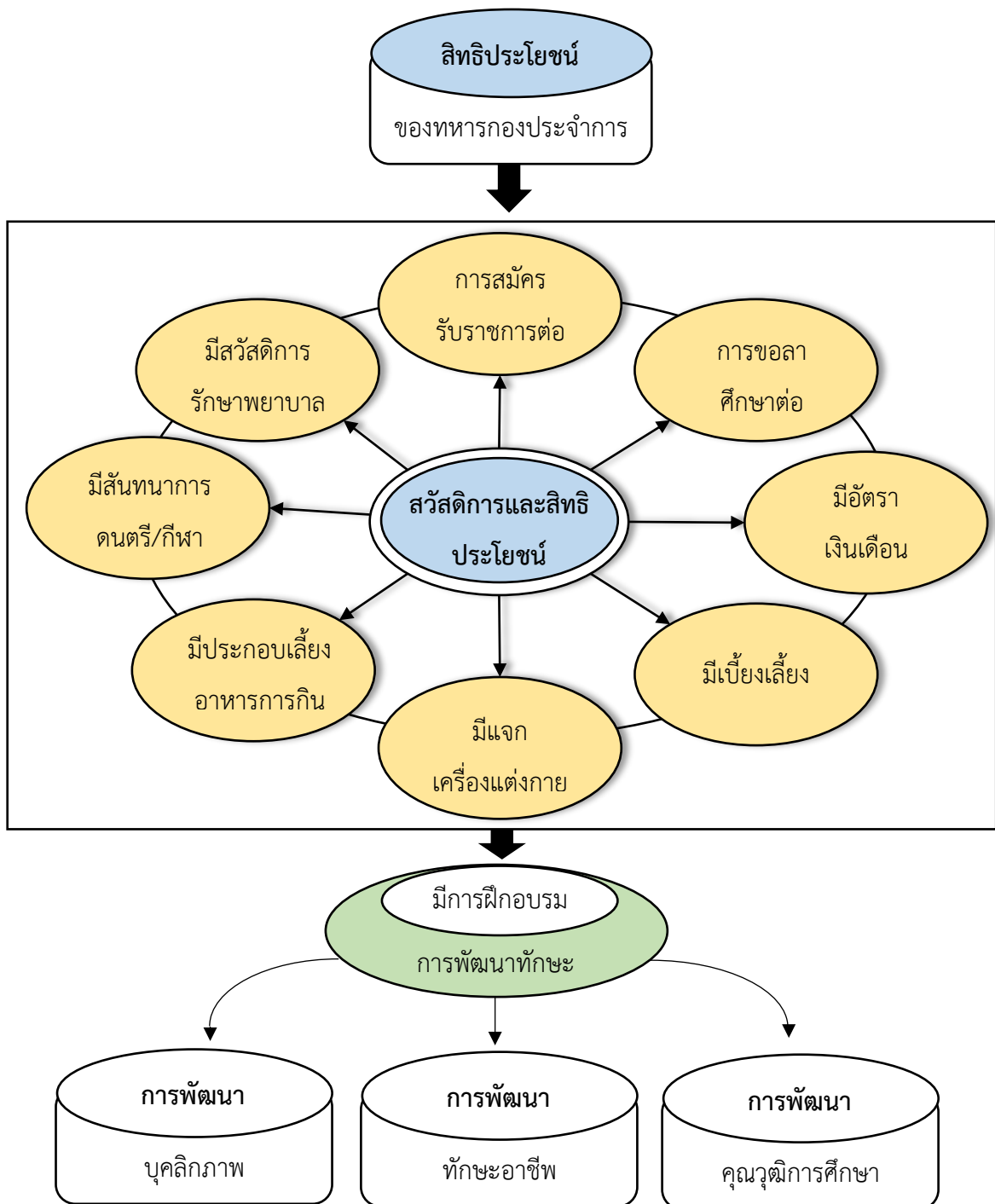
๑๐.๒.๒.๑ แผนกทหารบก ผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ หรือเทียบเท่า และมีอายุไม่เกิน ๒๔ ปีบริบูรณ์ มีสิทธิ์สมัครสอบคัดเลือกเป็นนักเรียนนายสิบทหารบก ได้ถึงร้อยละ ๔๐ ของจำนวนที่นั่งศึกษา นอกจากนี้เมื่อสอบเข้าเป็นนักเรียนนายสิบได้แล้วหากมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีเยี่ยม จะมีสิทธิ์ได้รับการคัดเลือกเข้าเป็นนักเรียนเตรียมทหารตามจำนวนที่กองทัพบกจัดสรร

๑๐.๒.๒.๒ แผนกทหารเรือ จะได้รับคะแนนเพิ่มพิเศษในการสอบเข้าเป็นนักเรียนจ่าทหารเรือ กล่าวคือถ้าผ่านการเป็นทหารกองประจำการ ๖ เดือน ๑ ปี หรือ ๒ ปี ให้ได้คะแนนเพิ่มร้อยละ ๒, ๓ หรือ ๔ ตามลำดับ

๑๐.๒.๒.๓ แผนกทหารอากาศ มีสิทธิ์สมัครเข้ารับราชการเป็นนายทหารประทวนในเหล่าอากาศโยธิน และเหล่าสารวัตร (ตามคุณสมบัติที่ ทอ. กำหนด)

๑๐.๓ **ด้านการฝึกอาชีพ** หน่วยทหารจะมีการส่งเสริมการฝึกอาชีพก่อนปลดประจำการ เพื่อพัฒนาฝีมือแรงงานในสาขาอาชีพต่าง ๆ อาทิ ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างปูน ช่างไม้ วิชาชีพทางการเกษตร ฯลฯ สามารถที่จะนำไปใช้ประกอบอาชีพเพื่อเสริมสร้างรายได้ให้กับครอบครัวหลังปลดจากกองประจำการ

จากข้อความข้างต้นอธิบายเป็นแผนภาพได้ว่าสิทธิประโยชน์ของทหารกองประจำการ สรุปได้ดังนี้

แผนภาพ : สิทธิประโยชน์ของทหารกองประจำการ

พงษ์สวัสดิ์ บัวศรี (๒๕๖๓) ทำการวิจัยเกี่ยวกับสภาพปัญหา หลักการ และอุปสรรคของการพัฒนาพลทหารกองประจำการของกองทัพกอบในปัจุบัน^{๓๐} พบว่า

๑. ปัญหาความไม่เสมอภาคหรือความเหลื่อมล้ำต่อแนวทางการเกณฑ์ทหาร ซึ่งปัญหาการคัดสรรบุคคลเป็นทหารเกณฑ์นั้น ชายไทยตั้งแต่อดีตส่วนใหญ่ไม่มีความประสงค์จะเป็นทหารต่างหาหนทางที่จะหลีกเลี่ยงการเป็นทหารโดยตลอด ทั้งการทำตัวให้กลายเป็นส่วนหนึ่งของข้อผ่อนผันหรือข้อยกเว้นหรือการติดสินบนเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคัดเลือกพลทหาร เป็นเหตุให้พลทหารเกณฑ์มักจะเป็นชนชั้นล่างในสังคมมาโดยตลอด ส่วนมากพลทหารเกณฑ์จะเป็นคนที่ไม่มีความรู้ ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคัดเลือกทหารเกณฑ์ ในปัจจุบันทหารเกณฑ์ได้มีระดับการศึกษาที่สูงขึ้น อันเนื่องจากสังคมได้หันมาให้ความสำคัญกับด้านการศึกษา รวมถึงการที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญและนโยบายที่พรรคการเมืองเลือกใช้เป็นนโยบายที่ให้ประชาชนมีระดับการศึกษาโดยรวมที่สูงขึ้น

๒. ปัญหาการฝึกทหารใหม่ การฝึกทหารเกณฑ์มักเทียบเท่ากับอีกช่องทางหนึ่งของการเป็นทหาร คือ พลทหารกองประจำการจะพบว่ามีความแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องระยะเวลาการฝึกและเนื้อหาการฝึกอย่างชัดเจน กล่าวคือ พลทหารใช้เวลาการเป็นทหาร ๒ ปี หลังจากการฝึกเป็นการลงไปปฏิบัติหน้าที่ในพื้นที่จริงขณะที่พลทหารกองประจำการใช้เวลาการเรียนประมาณ ๓ ปี แบ่งเป็น ภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎีทำให้มีความเหลื่อมล้ำกันอย่างมาก ระหว่างพลทหารเกณฑ์และพลทหารกองประจำการ ซึ่งเรื่องราวความยากลำบากของการเป็นทหารยังได้ถูกบอกเล่าผ่านเรื่องราวของพลทหารจำนวนมากที่ปลดประจำการออกมาเล่าถึงประสบการณ์อันยากลำบากต่าง ๆ

๓. ปัญหาการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อพลทหารเกณฑ์ ซึ่งกลายเป็นประเด็นในสังคมและถูกนำเสนอผ่านช่องทางการสื่อสารของสื่อมวลชน ซึ่งแยกออกเป็น ๒ ประเด็นหลัก ได้แก่ การทำร้ายร่างกายพลทหาร และการนำพลทหารของรัฐไปเป็นทหารรับใช้หรือทหารบริการแก่นายทหารชั้นผู้ใหญ่ที่ยังปฏิบัติราชการและนอกราชการ

๔. ปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน การลงโทษที่รู้จักกันว่า "ธำรงวินัย" หรือ "การซ่อม" มีหลากหลายรูปแบบ และตามแนวคิดด้านสิทธิมนุษยชนย่อมถือว่าการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลซึ่งการกระทำได้กล่าวถือเป็นข้อห้ามตามสนธิสัญญาระหว่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยได้เข้าเป็นภาคีอนุสัญญาต่อต้านการทรมานฯ ในปี พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยกำหนดเป็นพันธกรณีเป็นการเฉพาะ ให้รัฐบาลไทยต้องดำเนินการสอบสวนและดำเนินคดีเมื่อเกิดการกระทำได้กล่าว ซึ่งผู้ให้ข้อมูลได้กล่าวว่า "...อันนั้น

^{๓๐} พงษ์สวัสดิ์ บัวศรี (อ้างแล้ว) : หน้า ๓๔๕ - ๓๔๖

อาจจะไม่ใช่เรื่องของการลงโทษ อาจจะเป็นเรื่องของกระบวนการฝึกที่มีช่วงที่เรียกว่าทดสอบกำลังใจหรือ สัปดาห์แห่งการสร้างความเข้มแข็ง กระบวนการต่าง ๆ เราต้องถูกทดสอบ และถูกผ่านกระบวนการนั้น เพราะอาชีพอย่างเราคงจะไปลักษณะหน่อมแน้มคงไม่ได้ อะไรที่เราต้องผ่านการเผชิญสภาวะภูมิอากาศ เปลี่ยนแปลงต้องลุยน้ำ ลุยฝน ลุยโคลน หนาวเย็น เปียกปอน อดหลับอดนอน ถูกยุงถูกรื้อนอะไรกัด ในสภาวะที่กำลังปฏิบัติการ ในสภาวะกลางคืนอันถูกกดดันต่ออันตรายที่จะเกิดขึ้นกับเรา การฝึกเป็นเรื่อง สำคัญและจำเป็นต่อการสร้างคน แต่กระบวนการฝึกมีวิธีการและกระบวนการของมันอยู่..."

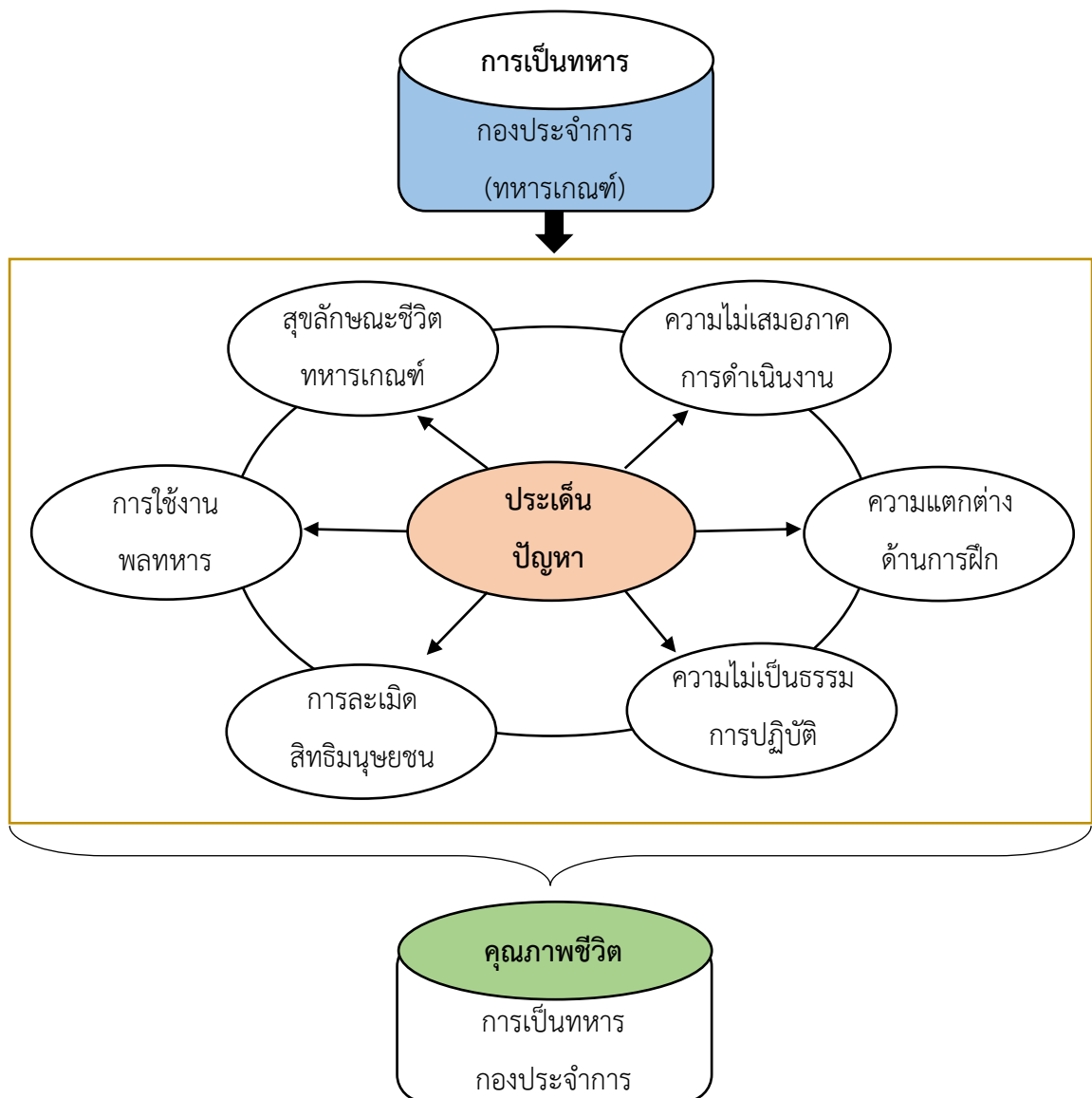
๕. การนำพลทหารไปปรับใช้ส่วนตัว การนำทรัพยากรของรัฐหรือทหารเกณฑ์ไปเป็นพลทหาร รับใช้หรือทหารบริการแก่นายทหารระดับสูง ทั้งในและนอกราชการ ซึ่งถูกสังคมตั้งคำถามใน ๒ ประเด็น หลัก คือ ปัญหาเรื่องการทุจริตคอร์รัปชัน และปัญหาการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมต่อพลทหารรับใช้ ซึ่งผู้ให้ ข้อมูลได้กล่าวว่า "...มีเพียงส่วนน้อย เราดูแลผู้บังคับบัญชา และอำนวยความสะดวกให้กับผู้บังคับบัญชา ของหน่วย เพราะภารกิจของผู้บังคับบัญชามีมาก ไม่มีเวลามากพอที่จะดูแลในเรื่องชีวิตส่วนตัวได้มาก ก็ต้องทุ่มเทเวลาให้กับราชการเช่นเดียวกัน เพราะฉะนั้นสิ่งใดที่เราสามารถที่จะช่วยดูแลและอำนวยความสะดวก ได้ เราก็มองมีความยินดีที่จะดูแลผู้บังคับบัญชาเพื่อที่ท่านจะได้เอาเวลาไปทำงานให้กับทางราชการ..."

๖. ปัญหาการพัฒนาคุณภาพชีวิต การปฏิบัติต่อทหารเกณฑ์ได้ถูกเล่าผ่านเรื่องต่าง ๆ จนกลายเป็นที่รับรู้เกี่ยวกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ในค่ายของทหารเกณฑ์ที่ไม่มีคุณภาพนัก เช่น อาหาร ไม่ถูกสุขลักษณะและไม่เพียงพอต่อการดำเนินชีวิต เป็นต้น ซึ่งบรรดาทหารเกณฑ์ยังพูดถึงการถูกบังคับให้ ทำเรื่องน่าอับอายขายหน้า "...เขาต้องเอาถาดอาหารวางไว้บนพื้นเอามือไพล่หลัง แล้วกินเท่านั้นใช้แค่ปาก บ่อยครั้งที่ถูกสั่งให้กินไข่ต้มทั้งเปลือกหรือสั่งให้นำอาหารควา อาหารหวานมาผสมไว้ในชามเดียวกัน แล้วกินไปทั้งอย่างนั้น ขณะที่ครูฝึกไม่ได้ปฏิเสธว่าการละเมิดเกิดขึ้น เพียงแต่บอกว่าที่โรงเรียนเราจะสั่งให้ ทหารหยุดกินทันที หรือทำอะไรก่อนกิน เค้าเรียกว่า เหยื่อแลกข้าว..."

จากข้อความข้างต้นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักนิติธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับการ ปกครองบังคับบัญชาทหารเกณฑ์ได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีการใช้อำนาจจากผู้บังคับบัญชาอย่างถูกต้อง เหมาะสม ให้การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคของบุคคลที่เน้นศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งผู้ปกครองจะต้องใช้ดุลยพินิจอย่างรอบคอบและเป็นธรรม ด้วยคุณธรรมและจริยธรรมที่เหมาะสม และจะส่งผลให้ทหารมีแบบแผนความประพฤติ ตามแบบธรรมเนียมทหารที่มีระเบียบวินัยที่ดี และเข้มแข็งอยู่เสมอ การเข้ารับราชการเป็นทหารเกณฑ์ จึงเข้ามาอย่างผู้มีเกียรติ พร้อมได้รับสิทธิ ประโยชน์ต่าง ๆ ในความเป็นทหารกองประจำการ อาทิ การศึกษาต่อ การรับเงินเดือน การได้เบี้ยเลี้ยง เครื่องแบบชุดแต่งกาย การมีสวัสดิการพื้นฐาน การรักษาพยาบาล การศึกษาอบรมอาชีพ และทักษะชีวิต อื่น ๆ อีกมากมาย แต่การดำเนินชีวิตในความเป็นทหารเกณฑ์ก็มีประเด็นปัญหาอยู่บ้าง จากผลการวิจัย

ของพงษ์สวัสดิ์ บัวศรี สรุปได้ว่า มีประเด็นปัญหาความไม่เสมอภาคการขอผ่อนผัน ยกเว้น การหลีกเลี่ยง การเกณฑ์ทหาร มีการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมบางอย่าง การละเมิดสิทธิมนุษยชน รวมถึงมีการนำพล ทหารไปเป็นทหารทำงานส่วนตัว และปัญหาคุณภาพชีวิตอื่น ๆ ในการใช้ชีวิตในหน่วยงานทางทหาร ซึ่งประเด็นปัญหาเหล่านี้ หากได้รับการทำความเข้าใจที่ดีกับทุกฝ่ายให้เกิดความเข้าใจกัน มีการปฏิบัติ ที่ถูกต้องเหมาะสม ปัญหา ก็จะคลี่คลายและหมดไปได้ ทหารเกณฑ์ก็จะทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปลอดภัยไปเป็นทหารกำลังพลสำรองรับใช้ชาติได้อย่างต่อเนื่องด้วยความภาคภูมิใจต่อไป

จากสภาพปัญหาดังกล่าวข้างต้น สรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้ (พงษ์สวัสดิ์ บัวศรี, ๒๕๖๓)

แผนภาพ : ประเด็นปัญหาทั่วไปของทหารกองประจำการที่แก้ไขได้ด้วยหลักนิติธรรม

พระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. ๒๕๕๘ การเน้นย้ำถึงแนวทางการสร้างกำลังพลสำรอง^{๓๑}

ลักษณะที่สำคัญของกำลังพลของทุกกองทัพจำเป็นต้องมีการเตรียมความพร้อมของกองทัพให้มีขีดความสามารถในการรับมือกับสงครามหรือวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตหรือที่เรียกว่า "การเตรียมพล" ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีการกำหนดให้มีการเตรียมกำลังพลของทหารประเภทต่าง ๆ ให้มีการทบทวนความรู้และทักษะด้านการสงครามต่าง ๆ และเช่นเดียวกันกับประเทศไทย ที่ได้กำหนดให้ทั้งทหารปลดประจำการและผู้สำเร็จการศึกษาวิชาทหาร จำเป็นต้องให้มีการทบทวนความรู้ต่าง ๆ เพื่อพร้อมต่อสงครามและวิกฤตการณ์ต่าง ๆ โดยครั้งแรกได้กำหนดถึงแนวทางการเตรียมความพร้อมดังกล่าวดังปรากฏชัดจากการออกข้อบังคับทหารบก ว่าด้วยการเตรียมพล ๘๑ ตามคำสั่งชี้แจงของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ลงวันที่ ๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งข้อบังคับดังกล่าว มีจุดมุ่งหมายให้กองทัพสามารถเรียกกำลังพลสำรองที่เป็นทหารกองหนุนกลับมาฝึกทบทวนความรู้ทางด้านการทหารได้ในยามปกติ

ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ของการเตรียมกำลังพลผ่านการแก้ไขข้อบังคับทหารบก ว่าด้วยการเตรียมพล ๘๑ ให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ ณ ช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น การออกข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยข้อบังคับทหารบก ว่าด้วยการเตรียมพล ๘๑ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๐๓ การออกข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยการเตรียมพล พ.ศ. ๒๕๑๕ ให้มีการบังคับใช้ทั้งทหารบก ทหารเรือ และทหารอากาศ ในการเตรียมพลและการออกระเบียบปฏิบัติประจำกองทัพบก ว่าด้วยการเรียกพล พ.ศ. ๒๕๒๗ เพื่อกำหนดให้การเรียกพล ดำเนินการไปด้วยความเรียบร้อยตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. ๒๔๙๗ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยการเตรียมพล พ.ศ. ๒๕๑๕ และข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งประเภททหารสัญญาบัตร พ.ศ. ๒๕๘๒ เป็นต้น ซึ่งจากข้อบังคับและระเบียบต่าง ๆ ดังกล่าว กำหนดให้กองทัพสามารถเรียกกระดมกำลังพลสำรองเพื่อฝึกทบทวนความรู้ได้ไม่เกิน ๖๐ วัน

ดังที่ได้กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ประเทศไทยได้มีความพยายามจะเตรียมพลมาตั้งแต่อดีต แต่กฎเกณฑ์และการบังคับอยู่ในรูปแบบของข้อบังคับทหารบก ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม และระเบียบปฏิบัติประจำกองทัพบก แต่ไม่สามารถจะนำไปสู่การปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แต่แรก ทำให้กำลังพลสำรองบางส่วนนี้จากการถูกเรียกให้มาฝึกทบทวนวิชาทหารอันเนื่องมาจากหลายสาเหตุ เช่น การไปประกอบอาชีพนอกภูมิลำเนาเดิมที่ปรากฏในทะเบียนบ้าน หรือญาติปกปิดไม่ให้ความหมายเรียกตัวส่งถึงกำลัง

^{๓๑} ธนีย์ เกตวงกต : ประวัติศาสตร์การเกณฑ์ทหาร ในสังคมไทย. พระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. ๒๕๕๘. (หน้า ๑๕).

พลสำรอง หรือกำลังอยู่ระหว่างการทดลองงานในบริษัทเอกชน ทำให้อาจจะถูกเลิกจ้างหากพาไปฝึกวิชาทหาร ถึงแม้จะมีประกาศคุ้มครองแรงงานฉบับที่ ๑๑ ลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ และพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๓๕ ที่กำหนดให้นายจ้างจ่ายเงินเต็มจำนวนแก่ลูกจ้างระหว่างลาไปฝึกวิชาทหารแต่นายจ้างมักไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร

ภายหลังจากสภาพปัญหาเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมทางด้านทหารไม่ประสบความสำเร็จ จึงมีความพยายามจะเสนอกฎหมายระดับพระราชบัญญัติเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยกรมพระธรรมนูญกระทรวงกลาโหม ได้เสนอผ่านสภาทหาร ครั้งที่ ๙/๒๕๕๘ เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘ ให้ยกร่าง "พระราชบัญญัติกำลังสำรองแห่งชาติ พ.ศ....." โดยมีหลักการสำคัญในการเสนอร่าง คือ ตอกย้ำหน้าที่ของกำลังพลสำรองที่จำเป็นต้องฝึกทบทวนวิชาทหารหากถูกเรียกเตรียมพล และให้นายจ้างสนับสนุนการเข้ารับราชการทหารของกำลังพลสำรอง เพื่อให้ระบบกำลังพลสำรองประสบความสำเร็จนั่นเอง

แนวทางเชิงนิติธรรมในการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการอย่างสร้างสรรค์

ทหารกองประจำการ คือ ชายไทยผู้ที่ได้มีโอกาสเข้ามารับราชการทหารในบทบาทหน้าที่ของทหารกองประจำการ ผู้มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ เสียสละ และอุทิศตนเพื่อส่วนรวม เพื่อประเทศชาติ รัฐหรือกองทัพจึงควรได้มีแนวทางเชิงนิติธรรมสร้างสรรค์ในการปกครองบังคับบัญชาที่จะทำให้ชายไทยทุกคน ทุกเหล่าทัพ ที่ได้มีโอกาสเข้ามาเป็นทหารกองประจำการเพื่อวัตถุประสงค์สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. มีความภูมิใจในการเข้ามาเป็นทหารกองประจำการ

๒. มีความเชื่อใจและไว้วางใจในการเป็นทหารกองประจำการ

๓. มีความภาคภูมิใจ หลังการได้ปฏิบัติหน้าที่ทหารอย่างครบถ้วนตามห้วงเวลาที่กำหนด

ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรได้มีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เป็นรูปธรรมต่อการเสริมเกียรติศักดิ์ศรี และบำรุงขวัญ สร้างเสริมค่านิยมในการเป็นทหารกองประจำการ ให้เด่นชัดและมีคุณค่ามากขึ้น ดังนี้

๑. ระดับนโยบาย

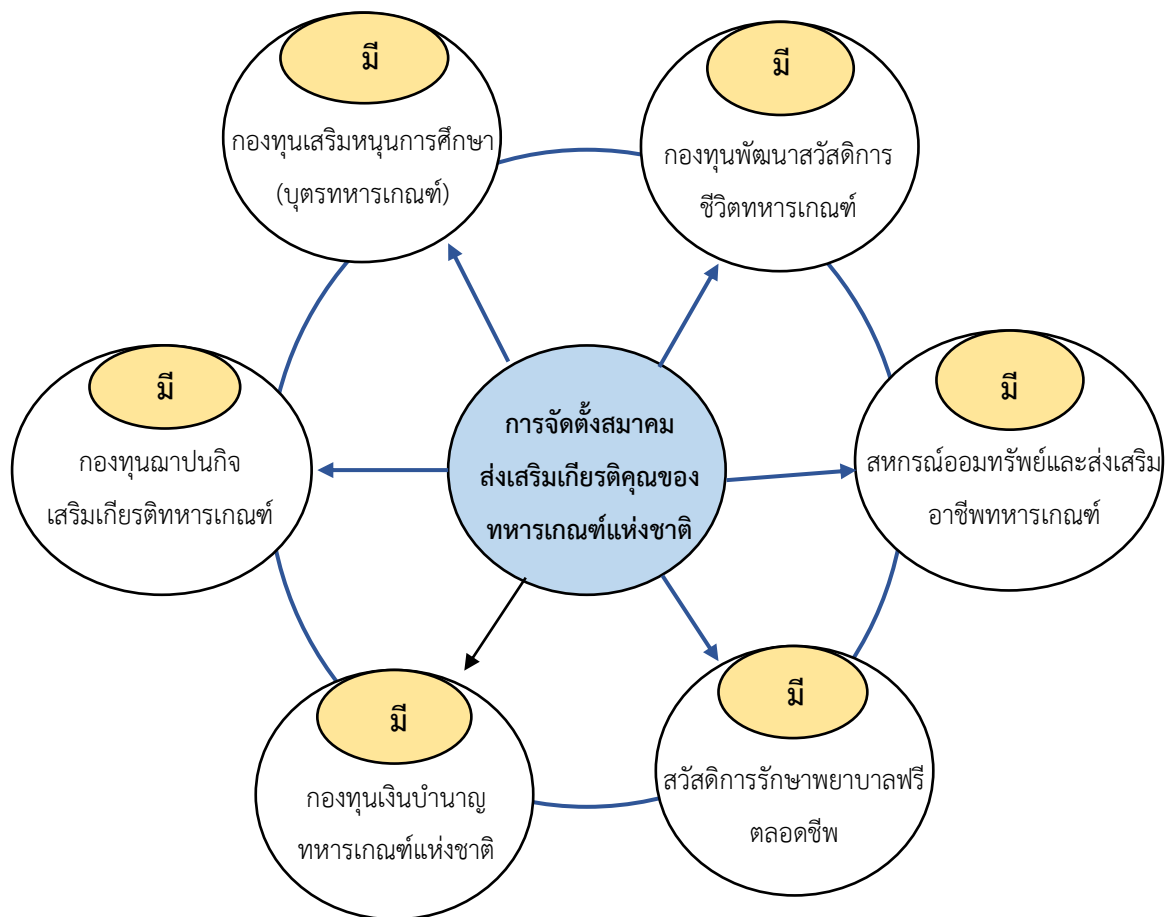
๑.๑ ส่งเสริม ภาพลักษณ์การเป็นทหารกองประจำการที่สังคมยอมรับ เชิดชูเกียรติความเป็นผู้เสียสละและอุทิศตนเพื่อชาติ

๑.๒ สร้างความมั่นคงในห้วงเวลาการรับใช้ชาติของทหารกองประจำการที่มีความปลอดภัยและมีความสุขสบายใจ

- ๑.๓ ส่งเสริมโอกาสในการเข้ารับราชการเป็นทหารต่อเนื่องอย่างมีประสิทธิภาพ
- ๑.๔ ส่งเสริมให้สิทธิและโอกาสเข้าเป็นนักเรียนนายสิบได้ในทุกเหล่าทัพ
- ๑.๕ เพิ่มเติมสิทธิพิเศษต่าง ๆ ระหว่างและภายหลังการเป็นทหารกองประจำการ ให้เป็นสวัสดิการและจูงใจให้ชายไทยต้องการเป็นทหารกองประจำการ
- ๑.๖ มีนโยบายชัดเจนที่จะไม่ให้มีการลงโทษด้วยประการใดที่จะเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และผิดกฎหมาย ยึดหลักนิติธรรมในการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการ

๒. ระดับการดำเนินงาน

แต่ละเหล่าทัพควรมีกระบวนการบริหารการพัฒนา เพื่อส่งเสริมและบำรุงเกียรติความเป็นทหารอาชีพของทหารกองประจำการ ดังนี้

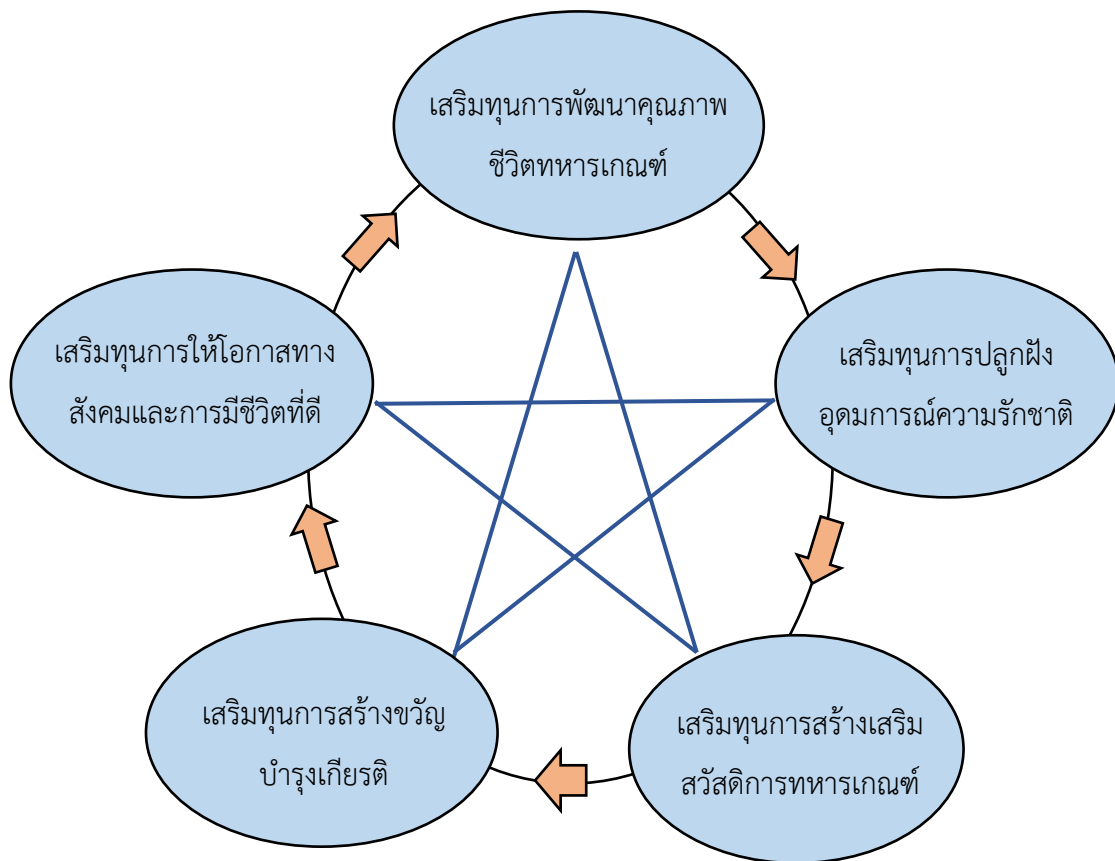

แผนภาพ : การจัดตั้งสมาคมส่งเสริมเกียรติคุณของทหารเกณฑ์แห่งชาติ

โดยมีการจัดตั้งสมาคมส่งเสริมเกียรติคุณของทหารกองประจำการทุกคนในระดับชาติ (ที่แต่ละเหล่าทัพดูแล) พร้อมทั้งจัดตั้งองค์กร หน่วยงาน เจ้าภาพ ดำเนินการอย่างเป็นระบบ สร้างการมีส่วนร่วมจากอดีตทหารกองประจำการทุกคน บำรุงเกียรติทหารเกณฑ์ที่มีจิตสำนึกรักชาติ มีความภาคภูมิใจในความเป็นทหารอาชีพตลอดชีวิต ที่มีจิตวิญญาณความเป็นพลเมืองดีของแผ่นดินตลอดไป

๓. ระดับปฏิบัติการ

มีการมุ่งเน้นการปฏิบัติต่อทหารกองประจำการในการที่จะส่งเสริมเกียรติ บำรุงศักดิ์ศรี ความเป็นทหารเกณฑ์ ให้เป็นบุคคลที่ควรค่าต่อการยกย่อง เชิดชู ที่ทุกฝ่ายต้องเพิ่มการลงทุนทางสังคม และเสริมทุนทางปัญญาในการจัดการให้มากขึ้น คือ

แผนภาพ : การส่งเสริมเพิ่มทุนการดำเนินงานเชิงสร้างสรรค์ต่อทหารกองประจำการ

ท้ายสุดจะนำมาซึ่งทหารกองประจำการที่มีคุณภาพ มีคุณค่า มีความรักศรัทธาทองทัพ มีความจงรักภักดีต่อสถาบัน และมีจิตวิญญาณความเป็นคนดีของแผ่นดินไทยตลอดไป

บทสรุป

สุดยอดแห่งพิธีกรรมในชีวิตความเป็นทหาร ทั้งในความเป็นนักเรียนทหาร ทหารอาชีพ หรือชีวิตความเป็นทหารกองประจำการ เป็นพลทหารหรือทหารเกณฑ์ก็แล้วแต่ ทุกคนที่ได้มีโอกาสสวมใส่ชุดเครื่องแบบทหารจะได้เข้าร่วมในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและจิตวิญญาณของความเป็นทหารทุกคน ที่ทหารทุกเหล่าทัพ ทุกหน่วยมีความตั้งใจและภาคภูมิใจในการได้มีโอกาสเข้าร่วมในพิธีอันศักดิ์สิทธิ์นี้

กล่าวได้ว่า ความเป็นทหารเกณฑ์หรือทหารกองประจำการ ได้ทำหน้าที่รับราชการทหารตามที่กฎหมายบัญญัติ แต่เชื่อได้ว่าทหารทุกคนมิได้ปฏิบัติหน้าที่ทหารเพราะหน้าที่เท่านั้น แต่ทุกคนมีชีวิตและใช้ชีวิตในห้วงเวลาแห่งการรับใช้ชาติ ด้วยความเสียสละ มุ่งมั่น ท่วมเท และพร้อมสละชีพเพื่อชาติ ด้วยจิตวิญญาณ อุทิศการณ และความรักหวงแหนในชาติและผืนแผ่นดินไทยอย่างแท้จริง จึงสรุปได้อย่างชัดเจนว่า ทหารเกณฑ์ทุกคนได้ทำหน้าที่ความเป็นชายไทยที่ปฏิบัติหน้าที่ร่วมรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ ร่วมปกป้องสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ในฐานะบทบาทของความเป็นผู้มีเกียรติ มีศักดิ์ศรี มีความเสียสละ ท่วมเท รับผิดชอบด้วยความทุ่มเทแรงกาย แรงใจ ด้วยความมีวินัย อุดมคติอย่างการปฏิบัติงานของทหารกองประจำการกองทัพอากาศ ได้แก่ ภารกิจการเข้าเวร-ยามรักษาการ การป้องกันประเทศ การบรรเทาสาธารณภัย การช่วยเหลือประชาชน การมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศ งานสนับสนุนภารกิจกรมราชองครักษ์ และตำหนักจักรีวังคช การรักษาความมั่นคงภายใน งานบริการหน่วยต่าง ๆ ของกองทัพ การเป็นกองทหารเกียรติยศ กองร้อยรักษาการ การป้องกันฐานบิน สนับสนุนงานยุทธการงานราชการทหาร งานกิจการพลเรือน และสนับสนุนภารกิจรักษาความปลอดภัยหน่วยที่ตั้งต่าง ๆ

จากความเสียสละ ความทุ่มเท และการปฏิบัติหน้าที่อันมีเกียรติข้านั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้บังคับบัญชาทุกระดับของกองทัพ จึงควรได้มีหลักนิติธรรมในการปกครองและการบังคับบัญชาทหารกองประจำการอย่างเป็นระบบ และปฏิบัติต่อทหารกองประจำการทุกคนด้วยความเป็นธรรมด้วยความเสมอภาค มีความเมตตาธรรมและคุณธรรมอย่างแท้จริง นอกเหนือจากการดูแลสิทธิและผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ทหารเกณฑ์ควรได้รับ ตั้งแต่การมีอัตราเงินเดือนที่ได้รับอย่างครบถ้วน ตรงเวลา มีเบี้ยเลี้ยงทหารตามระเบียบปฏิบัติ สิทธิการขอการศึกษาต่อ การสมัครรับราชการต่อ การได้รับสวัสดิการ การรักษาพยาบาล มีการประกอบเลี้ยงอย่างมีคุณภาพถูกสุขลักษณะ มีการแจกเครื่องแต่งกาย สันทนาการดนตรี กีฬา และการให้การพัฒนาฝึกอบรมทักษะอาชีพหลังรับราชการทหาร การพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาบุคลิกภาพของความเป็นชายไทย เป็นทหารที่สง่างามที่ผู้บังคับบัญชาทหารทุกระดับทุกหน่วยต้องให้ความใส่ใจ และให้ความเป็นธรรมกับทหารทุกคน

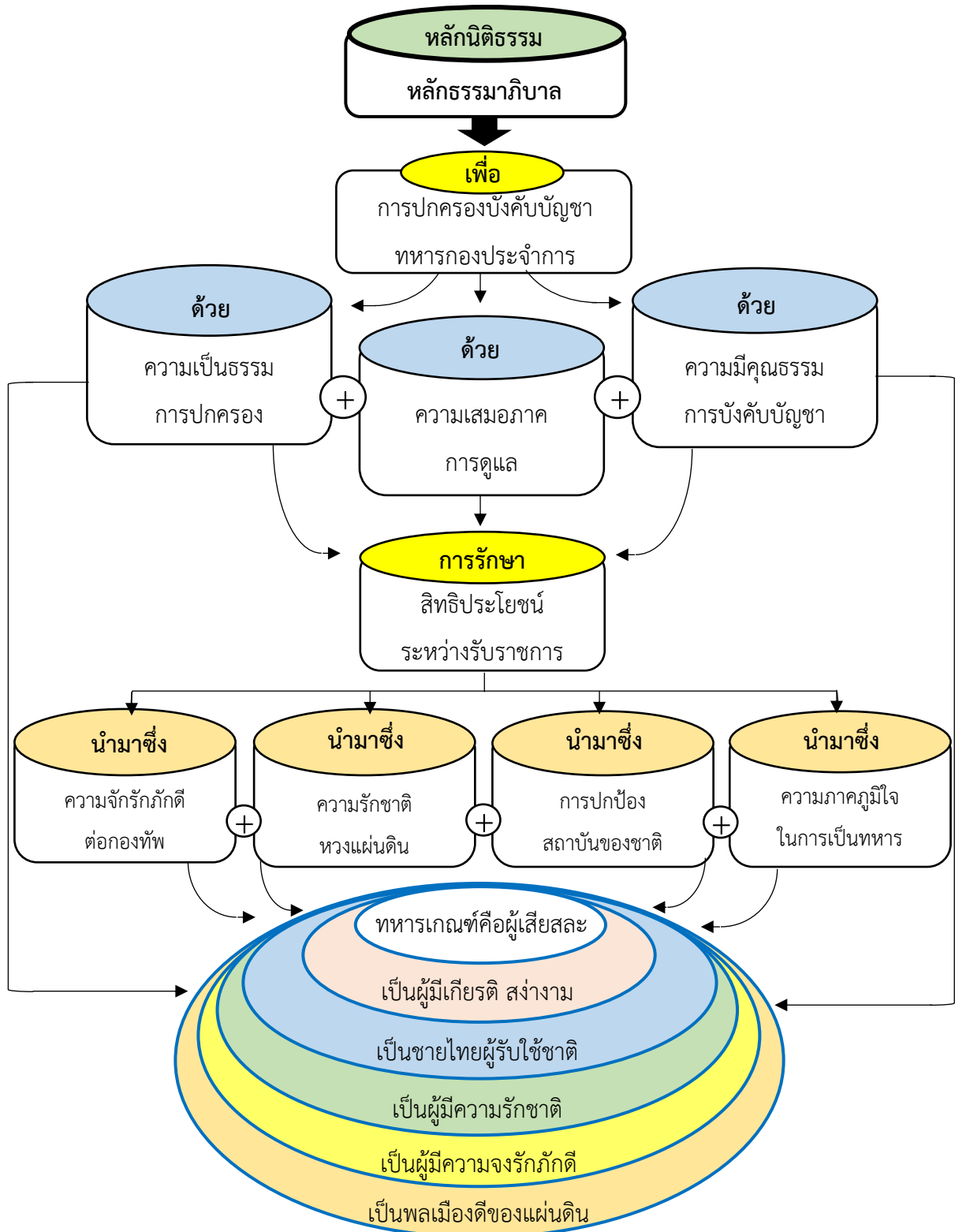
นอกจากนี้แล้วหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังควรได้มีการสื่อสารข้อมูลสารสนเทศที่สำคัญต่าง ๆ อันจะนำมาซึ่งแรงจูงใจให้ชาวไทยต้องการจะเข้ามาเป็นทหารกองประจำการ ได้ทหารที่มีความมั่นใจและไว้วางใจได้ในห้วงเวลาขณะเข้ามาเป็นทหารรับใช้ชาติ มีความภาคภูมิใจในการได้ปฏิบัติหน้าที่ทุกภารกิจที่ได้รับมอบหมาย โดยเฉพาะการจัดการเชิงนโยบายของกองทัพที่ควรได้ส่งเสริมภาพลักษณ์การเป็นทหารกองประจำการที่ดี มีสวัสดิการและคุณภาพชีวิตที่ดี ทั้งขณะเป็นทหารและภายหลังหมดภารกิจตามห้วงเวลาที่กำหนด สร้างเสริมโอกาสต่าง ๆ ให้ทหารเกณฑ์ได้รับโอกาสที่ดีในสังคม และการรับราชการทหารต่อเนื่อง ไม่มีนโยบายการลงโทษหรือการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลใด ๆ กับทหารกองประจำการ ทั้งร่างกายจิตใจ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยจัดให้มีกระบวนการส่งเสริมบำรุงเกียรติในความเป็นทหารเกณฑ์ ผู้เสียสละและรักษาดีของแผ่นดิน

ซึ่งแต่ละเหล่าทัพควรได้ศึกษาและพิจารณาหนทางปฏิบัติที่เหมาะสม เพื่อให้มีการจัดตั้ง “สมาคมส่งเสริมเกียรติคุณของทหารเกณฑ์แห่งชาติ” ที่มีกองทุนจัดการในด้านต่าง ๆ อาทิ

๑. กองทุนพัฒนาสวัสดิการชีวิตทหารเกณฑ์
๒. สหกรณ์ออมทรัพย์และส่งเสริมอาชีพทหารเกณฑ์
๓. กองทุนสวัสดิการการรักษาพยาบาลฟรีตลอดชีพ
๔. กองทุนเงินบำนาญทหารเกณฑ์แห่งชาติ
๕. กองทุนฌาปนกิจเสริมเกียรติทหารเกณฑ์แห่งชาติ
๖. กองทุนส่งเสริมทุนการศึกษาบุตรทหารเกณฑ์แห่งชาติ

เชื่อได้ว่าแนวทางการจัดการเชิงสร้างสรรค์ข้างต้น จะเป็นการเสริมภาพลักษณ์ของกองทัพในการให้ความสำคัญกับการสร้างอาชีพ การบำรุงเกียรติทหารกองประจำการ สร้างขวัญกำลังใจให้เกิดขึ้นกับทุกฝ่าย ตั้งแต่ประชาชนทั่วไป ผู้ปกครอง ทหารกองประจำการ ที่เห็นว่ารัฐได้เพิ่มต้นทุนการพัฒนาคุณภาพชีวิตทหารกองประจำการอย่างเพียงพอ เหมาะสม เพิ่มทุนการปลูกฝังอุดมการณ์ จิตวิญญาณความรักชาติ เพิ่มทุนการเสริมสร้างสวัสดิการ และสวัสดิภาพชีวิตทหารกองประจำการ ตลอดจนการสร้างเสริมโอกาสทางสังคม และการได้รับการยอมรับจากสาธารณะชนทั่วไป จาก “**ทหารกองประจำการ คือคนดี ผู้มีเกียรติ ผู้เสียสละเพื่อส่วนรวม ผู้มีอุดมการณ์และจิตวิญญาณแห่งความรักชาติ หวงแผ่นดินอย่างทุ่มเท และตลอดไป**” ซึ่งสามารถสรุปสาระสำคัญดังแสดง ตามแผนภาพ ระบบนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการ ดังนี้

กรอบ : ระบบนิเวศธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการ

แผนภาพ : ระบบนิเวศธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหารกองประจำการ

บรรณานุกรม

- ชาคริต อนันต์ทราวิน : **ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย**. กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖.
- ดร.สิทธิพร ประวัตรุ่งเรือง : **หลักนิติธรรมกับสังคมไทย**. เอกสารทางวิชาการส่วนบุคคล, หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๑ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๖.
- ธัญญ์ เกตดวงกต : **ประวัติศาสตร์การเกณฑ์ทหารในสังคมไทย**. มูลินนิธิฟรีดริค เอแบร์ท, เขตราชเทวี กรุงเทพฯ, ๒๕๖๐.
- นภาพร จิระนันท์ประวัติ : **หลักนิติธรรมกับการรัฐประหาร**. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล, หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๒ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๗.
- พงษ์สวัสดิ์ บัวศรี : **การพัฒนาพลทหารกองประจำการของกองทัพบกเพื่อความมั่นคงของชาติ**. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๑๐ (ตุลาคม ๒๕๖๓).
- พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ๒๕๖๒**, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๖๙ ก. ลงวันที่ ๒๗ พฤษภาคม ๒๕๖๒.
- พลอากาศโท ชวรัตน์ ราษฎร์รุ่งเรือง : **หลักนิติธรรมกับการบริหารกำลังพลกองทัพอากาศ**. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล, หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๔ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๙.
- พลอากาศโท ธนศักดิ์ เมตะนันท์ : **หลักนิติธรรมกับการปกครองบังคับบัญชาทหาร**. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล, หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๘ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๖๓.
- พลอากาศโท สุทธิพันธุ์ ต่ายทอง : **หลักนิติธรรมกับการเปลี่ยนแปลงและปัญหาของสังคมไทย**. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล, หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๗ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๖๒.
- พลอากาศเอก พงศธร ไชยเสน : **หลักนิติธรรมกับอำนาจการบริหารในหน่วยงานของรัฐ**. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล, หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๓ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๘.

พลโท ประพัฒน์ ผลาสินธุ์ : บทบาททหารในยุคไทยแลนด์ ๔.๐ กับประชาธิปไตย. เอกสารวิชาการ ส่วนบุคคล, หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๗ วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๖๒.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐. หมวด ๑ มาตรา ๕, หมวด ๓ มาตรา ๒๗, หมวด ๕ มาตรา ๕๒.

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ประสพสุข บุญเดช : การบรรยาย "หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบ การใช้อำนาจรัฐโดยฝ่ายนิติบัญญัติ". วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๖.

ศาสตราจารย์พิเศษ จรัญ ภักดีธนากุล : เอกสารประกอบการบรรยาย “หลักนิติธรรมกับการควบคุม ความชอบธรรมด้วยรัฐธรรมนูญ และความชอบด้วยกฎหมาย”. วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, ๒๕๕๖.

สฤณี ศรีเพ็ญ และคณะ : การพัฒนาพลทหารกองประจำการของกองทัพเพื่อความมั่นคงของชาติ. มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น. พ.ศ. ๒๕๖๓.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง : สิทธิเสรีภาพ และหน้าที่ของปวงชนชาวไทย. ศูนย์ราชการ เฉลิมพระเกียรติฯ ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ, ๒๕๖๐.

สำนักงานเลขาธิการปลัดกระทรวงกลาโหม: การรับราชการของทหารกองประจำการ พ.ศ. ๒๕๖๐. กรุงเทพฯ, ๒๕๖๐.

_____. การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐสู่ระบบราชการ ๔.๐ (PMQA 4.0). สืบค้น ๒๖ เมษายน ๒๕๖๔ จาก <http://www.opdc.go.th/content/MicmMg>.